

Az Országos Széchényi Könyvtár működése az 1965—1966. években

Könyvtárunk 1963-ban indította meg azokat a rekonstrukciós munkákat, amelyeknek célja, hogy lehetővé tegyék az új otthonnal együttjáró nagyobb feladatokra, kibővülő szerepkörre való átállást, egyúttal természetesen az átköltözés sima lebonyolítását is. Ez a rendkívüli vállalkozás jellemezte a nemzeti könyvtár állandó feladatai mellett az 1965. és 1966. éveket is. Sajnos az építkezés ütemének lelassulása s az átköltözés idejének kérdésessé válása némi bizonytalanságot eredményezett. Mégis: az 1965-ben megindított állományrevízió várakozást felülmúló sikere, az elvi síkon futó problémák tisztázódási folyamatának meggyorsulása, a feladatok és erőink reális felmérése és az ezeken alapuló, szigorú fontossági sorrendiséget alkalmazó program kidolgozása, valamint a várbeli építkezésekre vonatkozó felsőbb szintű határozatok meghozatala végre — úgy érezzük — megteremtették azokat a szubjektív és objektív feltételeket, amelyekre továbbhaladásunkat most már biztosan alapozhatjuk.

Feladataink végrehajtásához belső erőforrásaink igénybevétele mellett nagyobb arányú fejlesztésre is szükségünk van. Nehézségeink egyik forrása, hogy ez ebben a két évben (az átköltözés idejének átmeneti bizonytalansága miatt) még nem állott rendelkezésünkre. A könyvtár így az eredeti elképzelések leszűkítésére kényszerült, bár nem szívesen, de vállalnia kellett azt a megoldást, hogy a törzsállomány és az olvasószolgálat korszerű szintre való emelése mellett értékes anyagot tartalmazó különgyűjteményei csak a mai fejlettségi szinten, sőt nem egy esetben súlyos munkahátralékkal kerüljenek fel az új épületbe. E negatívummal szemben azonban egyre inkább kézzelfogható tényé és eredménnyé váltak a várbeli könyvtárral kapcsolatos olyan nagyarányú munkálatok, mint az új épület olvasótermei szabadpolcos kézikönyvtári anyagának összeállítása és az alapkatalógusok részleges rekonstrukciója. Miután a beköltözés időpontját a kormányzat 1970-re rögzítette, 1967 végén az 1967—1969. évekre részletes hároméves felkészülési tervet dolgoztunk ki; reméljük, hogy végrehajtásához meglesznek a személyi feltételek is.

1965—1966-ban a befelé forduló tevékenység mellett természetesen nem térhetett ki könyvtárunk a központi szolgáltatások megfelelő szinten való tartásának kötelezettsége elől sem, ezen a téren is, főleg bibliográfiai vonatkozásban, történt előrehaladás.

I. A GYŰJTEMÉNYEKKEL KAPCSOLATOS FELADATOK

Allománygyarapítás

Állományunk fejlődése mind mennyiségi, mind minőségi tekintetben megfelelő volt és a tervezettet meghaladta. A teljes állomány mennyiségi növekedése 1966 végén 7,1 százalékos volt 1964-hez viszonyítva. Az összállományi gyarapodáson belül a könyvek gyarapodása 5,4 százalékos volt. Sajnálatos módon csökkent a vételből származó könyvek mennyisége: 1964-hez viszonyítva 1966-ban mintegy felére. E csökkenést az állományrevíziós munkában való részvétel, valamint a külföldi könyvek és folyóiratok drágulása (változatlan devizakeret mellett) eredményezte.

Kiemelt feladatként végeztük a várbeli olvasóterem kézikönyvtárai anyagának kijelölését és beszerzését. A mintegy 60 000 kötetesre tervezett kézikönyvtárak felállítása, ami szinte új könyvtár alapításával ér fel, már egymagában is hatalmas feladatot ró a könyvtárra. Ugyanakkor az antikvár piac beszűkülése és a külföldi könyvek már említett drágulása a beszerzés nehézségeit még tovább növelte. E nehézségek ellenére is a megszerzésekben csak mintegy 10 százalékos lemaradás mutatkozik. Legnagyobb előrehaladást a történettudományi szakolvasóterem és az általános olvasóterem kézikönyvtárainak kialakításánál sikerült elérni, befejezésük azonban még a következő évek feladata. Folytatódott az irodalomtudományi szakolvasóterem és a központi tájékoztatás kézikönyvtárainak kialakítása is.

Állománygyarapításunkat — ezen belül egyebek közt az új kézikönyvtárak célját — szolgálja, bár hatása csak az elkövetkező években mérhető majd le, a Vas-utcai pinceraktárban közel 14 év óta ömlesztetten tárolt másodpéldányok rendezése is. A Rákospalotán megszerzett és könyvtári célokra átalakított épület 4300 polcfolyómétere részben raktári gondjaink enyhítéséhez járult hozzá, részben befogadta a mintegy 130 000 darabot kitevő fenti állományrészeket. 1966 végéig mintegy 65 000 kötet állványra helyezése történt meg a könyvtár raktári jelzeteinek sorrendjében, a katalógusokkal való összevetés alapján.

A beszerzések közül jelentőségükben kiemelkednek a ritkaságok, pl. Bethlen Kata *Önéletírása*-nak első kiadása, a bécsi magyar emigráció „1924” c. antológiája, Goethe *Über Kunst und Alterthum* c. hatkötetes művének stuttgarti első kiadása (1816—1820), Kahána Mózes *Univerzum* (1919) c. műve, a *Nibelung-ének* egy 1821-es kiadása a közreadó ajánlásával gr. Majláth Jánosnak (*Dass ist der Nibelungeliet*. Hrsg.: Joseph v. Lassberg. Eppishausen, 1821.). A modern könyvkiadás területéről jelentősebb beszerzések a *Monumenta Medii Aevi historica res gestas Poloniae illustrantia* (New York, 1964—1965.) sorozatának facsimile kiegészítései, a *New York Public Library. Dictionary catalog of the Music collection* (New York, 1964.) 20 kötete, két jelentős történeti feldolgozás (*Suomen historica*. Helsinki, 1944—1964. — *Historia de Espana*. Madrid, 1957—1965.) és Conrad Gesner *Bibliotheca universalis*ának és az *Appendix*nek facsimile kiadása (New York, 1965.).

A *Régi Nyomtatványok Tára* többek között Beniczky Péter: *Magyar rithmusok* (Lőcse, 1962.) és Jász-Berényi Pál: *Fax Nova Linguae Latinae. A New Torch to the Latine Tongue* (1664.) — *Institutionum Grammaticarum. Pars prima*. (1663.) c. műveivel gyarapodott.

A *Kézirattár* gyarapodása különösen értékes és nagyarányú volt. A megszerzett kéziratos hagyatékok, így *Perczel Mór* 48-as honvédtábornoké, *Pulszky Ferencé*, *Justh Zsigmondé*, *Csathó Kálmáné*, *Orbók Atilláé* bővelkednek az értékes levelekben és egyéb dokumentumokban. Sikerült megszerezni *Kossuth* egy autográf levelét (London, 1858.), *Zichy Mihály* kiadatlan leveleit, *Goldmark Károly* nyolc levelét, valamint *Ady* és *Léda* levelezését. A kódexek száma *Petrus Lombardus Liber Sententiarum* XVI. századi pergamenkódexszel gyarapodott. Figyelemreméltó XVI. századi magyar nyelvemlékeinknek egy újabb dokumentuma, mely egy kódexlap margóján található.

A *Hírlaptár* erőfeszítései elsősorban arra irányultak, hogy újabb beszerzések révén a legfontosabb magyar hírlapokból és képes folyóiratokból második (műzeális) sorozatot állítson fel. Ezt sikerült teljes egészében létrehozni pl. *Az Estből*, a *Vasárnapi Újságból*, az *Ország-Világból*, a *Színházi Életből*, és csaknem teljességgel a *Pesti Naplóból*, *Pesti Hírlapból* és a *Függetlenségből*. Fontos kiegészítések történtek az 1939—1950. között hivatalos lapok és a két háború közti jelentősebb folyóiratok tekintetében. Megtörténtek az első kezdeti lépések az 1945—1952 közti időszak műzeális sorozatainak felállítása terén is. A szomszéd államok, ill. más külföldi államok területéről származó hungarikák szórványszámainak gyűjtése is folytatódott.

A *Színháztörténeti Tár* 64 újabb színművel tudta kiegészíteni Vígyszínházi gyűjteményét, és múlt századi felvidéki és erdélyi színlapokat vásárolt. Megemlítendő a magyar színjátszás díszlettervezését dokumentáló színpadtervek megszerzése a két háború közti, illetve az 1945 utáni időszakból. Nagy értéket képvisel egy XVIII. századi kolozsvári jezsuita iskoladráma programjának megvétele.

A *Zeneműtár* többek között *Liszt Ferenc* egy autográf partitúrájával gyarapodott. (*Hymne de l'enfant a son réveil*. 1865.)

A *Térképtár* facsimile kiadásban megvásárolta *Ptolemaeus Cosmographiájának* 1477-es bolognai első és 1482-es ulmi kiadását. Régi atlaszgyűjteménye *J. G. Doppelmayr Atlas novus coelestis* (Nürnberg, 1742.) c. művével gyarapodott.

A *Kisnyomtatványtár* a milleneumi időkben és a századfordulóról származó, ma már ritkaságszámba menő 47 grafikai plakátot szerzett be.

Könyvtárunk gyűjtőköri szabályzatának felülvizsgálása az utóbbi években időszerűvé vált. Az ezzel kapcsolatos adatgyűjtést a *Gyarapítási Osztály* folyamatosan végzi. A *Hírlaptárban* már konkrét lépések történtek egyes periodikumok egy példányos gyűjtésére, ill. átmeneti tárolására és egyes, a gyűjtőkörbe nem tartozó címek kiselejtezésére.

Feldolgozó munka, katalógusok

E munkaterületen a kurrens feladatok ellátása mellett erőteljesen jelentkeztek a katalógusokkal kapcsolatos rekonstrukciós munkálatok. Míg a folyamatos feldolgozás nagyjából az előző évek szintjén mozgott (egy-két kivételtől eltekintve, pl. a *Kézirattárban* és a *Hírlaptárban*, ahol a rekatalogizálás csökkent, illetve teljesen leállt az állományrevíziós munkálatok és egyéb okok miatt), addig a rekonstrukciós feladatok végrehajtása terén jelentős előrehaladás történt. A mintegy egymillió nagyságrendű szolgálati betűrendes katalógus átszerkesztésének kb. kétharmadát sikerült már elvégezni s ugyancsak jelentős mértékben előrehaladt az olvasói betűrendes katalógus részleges rekonstrukciója is. (Prominens szerzők

és a hozzájuk kapcsolódó művek kiemelése, megfelelő választólapozása, stb.) A szakkatalógusnál megtörtént az 1800 előtt megjelent művek céduláinak kiemelése és egy külön szakkatalógusban való felállítása (kb. 50 000 cédula). A további korszakok rendkívül munkaigényes és egyre újabb kérdések elméleti kidolgozását igénylő átszerkesztése vontatottabban haladt, a teljesítések itt elmaradtak a tervezett mögött.

1966-ban megindultak a hírlaptári katalógus-rekonstrukció előmunkálatai is. Első ütemében létrehozták az időszaki kiadványok számrendi, ún. revíziós-katalógusát, melynek duplikálásával a mindaddig hiányzott raktári katalógust teremtik meg, a továbbiakban pedig a katalógus-rekonstrukció munkaeszközül szolgál.

Jelentős eseményként könyvelhető el, hogy a *Könyvfeldolgozó Osztály* megvalósította a háromszintű (teljes, egyszerűsített és csoportos) feldolgozást, s a feldolgozási futószalag átszervezésével az átfutási időt 16–18 napra csökkentette. A csoportos feldolgozásra kerülő anyagot egyesítették a *Kisnyomtatványtárral*, mely e profilváltozás következtében gyűjteményében gazdagodott, a kutatás szempontjából jelentőségében növekedett.

Sok munkát adott a könyvtár szakozóinak a FID-reformok keresztülvitele a szakozási gyakorlatban és a katalógusokban.

A *Feldolgozó Osztály* elvégezte a katalóguscédulák xerox-ofszet sokszorosítással történő előállításának vizsgálatát s egy kéthónapos próba-üzemeléssel győződött meg arról, hogy alkalmazása a könyvtár jelenlegi adottságai mellett még nem időszzerű.

A *Kézirattár* a nagyobb hagyatékok, illetve kéziratári állagok egyszerűsített és ideiglenes feldolgozásának módszerét dolgozta ki és alkalmazta sikerrel.

A *Régi Nyomtatványok Tára* elkészítette a központi ősnymtatványkatalógust (kb. 3600 címleírást), feldolgozta XVI. századi külföldi röplapgyűjteményét és megkezdte a XVI. századi külföldi művek, az ún. antiqua-gyűjtemény admatizált katalógusban való, több szempontú feltárását.

A *Térképtár* a folyamatos munkák ellátása mellett régi kéziratok térképeinek részletes annotált címleírásokban való feltárásán dolgozott.

A *Zeneműtár* elvégezte a nem-zenei hanglemezek korszerű rekatalógizálását és több nagy, zenei kéziratok hagyatékot dolgozott fel, (*Dohányi* művek, *Jemnitz* Sándor zenei kéziratai) ezenkívül folytatta a „Ms. mus. IV.” jelzetű zenei kéziratok feldolgozását.

A *Színháztörténeti Tár* országos színlapkatasztert állított fel, melyben nyilvántartásba vették, hogy az ország mely nagyobb közgyűjteményeiben találhatóak jelentősebb számban színlapok.

A *Kisnyomtatványtár* rendezte a Könyvfeldolgozó Osztálytól átvett, az 1961–1966. évekből származó mintegy 40–50 000 darab csoportos feldolgozásra kerülő nyomtatványt. Terven felül elvégezték az 1712–1807 közötti időszakból származó kisnyomtatványok rendezését is.

Raktározás, állományvédelem

1966-ban elkészült és betelepítést nyert a rákospalotai új épület 4300 polcfolyómétere. A központi épületek raktárainak zsúfoltságán azonban ez jelentős mértékben nem enyhített, mivel az eddig ömlesztetten tárolt másodpéldányok

felállítására és rendezésére kellett a hely. Mindössze 70 polcfolyóméter szabadalmi leírást, melyet eddig a könyvraktárban tároltak, sikerült átadni a Kisnyomtatványtárnak és kiszállítani Rákospalotára.

A *Kisnyomtatványtár* kiköltözése a Múzeum u. 3. sz. alatti épületből 1966 tavaszán zajlott le. A tár munkahelyeinek és raktárainak elhelyezése az új épület teljes emeleti részét igénybe vette. Az új elhelyezés a tárnak kedvezőbb munkafeltételeket és újabb raktári férőhelyet biztosított, de ugyanakkor megnehezítette a könyvtár más osztályaival való kapcsolatok tartását, lecsökkentette kutatóforgalmát és leszűkítette a vétel útján történő gyarapítás lehetőségeit.

Nagyarányú raktárrendezésekre és részleges portalanításra került sor az állományrevízióval kapcsolatban. A *Raktári Osztály* a zsúfoltság enyhítésére 50 polcfolyóméter jegyzetet a Pollack Mihály téri raktárba szállított át, hasonlóképpen a *Hírlaptár* is újabb állományrészeket volt kénytelen ugyanoda áttelepíteni. A *Hírlaptár* raktáraiban többszáz polcfolyóméter anyag áthelyezését végezték el a revízió előkészítésekként, s elkészítették a raktár pontos térképét is. A *Térképtár* közel 4000 raktári egységet rendezett át.

A könyvraktárban végleges szabályozást nyert a példánynyilvántartás új módja és az őrzjegyek új átvételi rendje. 1965-ben az *Olvasszolgálat* és a *Raktár* között új kiszolgálási rendet vezettünk be, mely a pontos elszámolás bizonylati rendszerén alapul; ez a gyakorlatban bevált s a biztonság érdekeit hatásosabban szolgálja.

A *Raktári Osztályon* működő állománymegóvó csoport tovább folytatta a helyi javítási munkákat. Ennek során 49 782 raktári egység állománymegóvó munkáját végezték el. A *Hírlaptárban* mindössze egy fő foglalkozott helyi javítással, elsősorban a mikrofilmezésre kerülő anyag előkészítésével. 1966-ban végre megindulhatott a kötetlen és eddig nyitott tékákban elhelyezett periodikák részére a zárt tékák alkalmazása. (Eddig 900 db.) Ezzel a mintegy negyvenezer egységet kitevő régi tékák lecserelése éppencsak megkezdődött.

A *Könyvkötészet* a jobb üzemszervezés következtében termelését ugrásszerűen megnövelte: míg 1964-ben 5096, addig 1965-ben 10 001, 1966-ban pedig 10 022 kötet könyv kötését végezte el. Periodika kötetből 1964-ben 4880, 1965-ben 5987, 1966-ban 5843 db kötése készült el. A mennyiségi növelés mellett most további célunk a minőségi követelmények biztosítása: 1966-ban elkészült és folyamatosan bevezetésre kerül a könyvtár új kötetési szabályzata, mely a használat és a megőrzés szempontjainak figyelembevételével írja elő a kötetési normatívákat. Sor került a *Könyvkötészet* helyiségeinek felújítására, korszerűsítésére és egy galéria ráépítésével a területet is sikerült megnövelni.

A *Restauráló Laboratórium* eredményesen végezte az értékes állományi darabok (kéziratok, kódexek, térképek, kották, régi nyomtatványok, stb.) restaurálását. 1965–66 folyamán kb. 17 000 kötet fertőtlenítését is elvégezték.

1966-ban számottevő volt a vállalati úton történő kötetés is: több mint 3000 kötet könyv és periodika kötése készült el külső kötészetben.

Mikrofilmtárunk termelése a korábbi szinthez képest (1961: 293 634 negatív filmkocka) a rekonstrukció megkezdése óta jelentős emelkedésen ment át. 1964-ben már túlhaladta az évi félmilliót, ezt a szintet azóta is tartjuk. (1965: 523 253, 1966: 567 161 □). Jelentős körülmény, hogy az idáig legnagyobb eredményt 1966-ban a tár háromnegyedévi termeléssel érte el. (A kieséseket részben a revízió, részben a laboratóriumban folyt felújítási munkálatok okozták.) Az összteljesít-

ményen belül különösen jelentős az állományvédelmi mikrofilmezés emelkedése az 1961. évi 251 000-rel szemben. 1965-ben 454 174, 1966-ban pedig 505 009 negatív mikrofilmkocka készült el. Volumenében a régi hírlapok mikrofilmezése volt a döntő, ez az állományvédelmi mikrofilmezésnek mintegy 90%-át teszi ki. Némi esés jelentkezik ezzel szemben a pozitív mikrofilmezésnél: 1964-ben 355 921, 1965-ben 330 215, 1966-ban csak 257 496 pozitív mikrofilmkocka volt a termelés.

Állományrevízió

Gondos elméleti és gyakorlati előkészítés után fogott hozzá könyvtárunk 1965-ben a vári felkészülés egyik legnehezebb munkájához: gyűjteményeink teljes számbavételéhez, a négy évre tervezett állományrevízióhoz. Bár a könyvtár életében már eddig is voltak revíziók, nyugodtan állíthatjuk, hogy ilyen részletekbe menően, ilyen pontos dokumentációval és ilyen alapossággal állományunkat még soha nem mérték fel. A gyűjtemények mennyiségi számbavétele és az eredmények rögzítése elengedhetetlen feltétele az új otthonba költözésnek: a várbeli új épületbe csak rendezett anyaggal kerülhet fel a könyvtár. A revíziót megnehezítette, hogy túlzásfolt raktárakban, a legkülönfélébb kiadványfajtákon és gyakran a megfelelő pontos nyilvántartások hiányában kellett végrehajtani. A munka elvégzésénél csak saját belső erőinkre támaszkodhattunk: nagyarányú munkaerő-átcsoportosítással, egyes munkák ideiglenes szüneteltetésével és olvasószolgálatunk hosszabb zárási idejével sikerült a szükséges munkaerőket biztosítani. Dolgozóink példás fegyelmel és a könyvtár érdekei iránt érzett felelősséggel vállalták az egészségtelen körülmények között folyó, nagy figyelmet és ugyanakkor kemény fizikai munkát is igénylő feladatot. A munka folyamán spontán kialakult versenyszellem jó légkört teremtett és mindkét évben biztosította a kitűzött feladatoknak jóval a határidő előtt való teljesítését. A revízióban részt vett „brigádok” és „revíziós párok” együttesében egymás mellett dolgoztak a könyvtár régi, tapasztalt és újabb, fiatalabb dolgozói: a könyvtár törzsgárdája a nehéz munkában forrt össze az új könyvtáros-generációval.

A revízió célja az állomány darabonkénti kézbevétele és ellenőrzése, a hiányok megállapítása, az esetleges hibák (raktári elosztás, rossz jelzeteles stb.) feltárása és kiküszöbölése, a többes példányok pontos számbavétele s mindezeknek a raktári nyilvántartásokban való rögzítése volt. Ahol a revízió megfelelő munkaeszközökkel nem rendelkezett, ott az előkészítő munkák során kellett a szükséges nyilvántartásokat is megteremtteni. Így pl. a *Hírlaptár* a revízió eredményeképpen jutott a mindeddig hiányzott raktári katalógus birtokába, a *Színháztörténeti Tár* párhuzamosan elkészítette a hiányzó katalógus-nyilvántartásokat.

Az állományrevízió első szakaszában, 1965-ben július 26-tól szeptember 30-ig, 57 munkanap felhasználásával, 62 dolgozó részvételével a *Raktári Osztályon*, a *Régi Nyomtatványok Tárában*, a *Zárolt Kiadványok Tárában* és a *Színháztörténeti Tárban* végeztek állományrevíziót. 1966-ban ugyanezen időszakban 64 dolgozó részvételével a *Raktári Osztályon*, a *Hírlaptárban*, a *Zárolt Kiadványok Tárában* és a *Mikrofilmtárban* folyt a revízió. (A *Raktári Osztályon* az ún. „müncheni” anyag revíziója a két év alatt folyamatosan történt.) Számba vettek eddig összesen könyvekből 922 221 művet, 977 207 kötetben, időszaki kiadványból 34 233 címet, 155 492 kötetben, az egyéb könyvtári anyagokkal együtt (kisnyomtatványok, szabadalmi leírások, képek, metszetek, mikrofilmek) eddig összesen 1 370 041

művet, illetve 1 544 146 raktári egységet. A revízió céljai közé tartozott a rongált raktári egységek kijelölése, ill. a legsürgősebb javítást igénylő darabok kiemelése és soronkívüli javítása. (Így a *Hírlaptárban* 41 047 kötetlen, tékázott egység mellett 12 745 kötött egységet találtak erősen rongált állapotban.)

A *Mikrofilm-tár* állományrevíziója különleges feladatot is megoldott: nemcsak a tekercsek számát ellenőrizték, hanem átvizsgálták a negatív mikrofilmállomány minőségét is. Eddig az ellenőrzött tekercsek 4,5 százalékát, 146 darabot minősítették olyannak, melyet a film állapotában bekövetkezett vegyi elváltozások miatt újra kell fényképezni. (A 146 tekercsből 50 külföldről érkezett be.)

Olvasószolgálat, tájékoztatás

Olvasótermeink az állományrevízió időszakában (mindkét évben júl. 26 — szept. 30. között, vagy kb. azonos időtartammal más hónapokban) zárva voltak, a forgalom adatai tehát csökkenést mutatnak. A csökkenés azonban nincs arányban a zárvatartási napok számával, így — elsősorban a használt egységeknél — abszolút értelemben újabb növekedés tapasztalható. Míg 1964-ben 87 570 helybenolvasó 563 473 könyvtári egységet használt, 1965-ben, illetve 1966-ban 82 256, ill. 71 598 olvasó 518 744, illetve 535 934 egységet vett kézbe.

A zárás ideje alatt is elláttuk az írásban és telefonon jelentkező tájékoztatási igényeket. (Különösen ez utóbbi tájékoztatások száma emelkedett a zárvatartás ideje alatt jelentős mértékben.) A külföldi és a különösebben fontos, illetve sürgős hazai kutatások esetében a helybeni használat lehetőségét is biztosítottuk.

Érzékenyen érintette az olvasószolgálatot, hogy az irodalomtörténeti szakolvasóteremmé átalakuló tudományos olvasótermet a felújítási és az átrendezési munkák miatt 1966. július 25-től kénytelenek voltunk bezárni. Pótlására az általános olvasóteremben biztosítottunk néhány tudományos kutatói helyet. Ezzel azonban tovább csökkent az egyetemi hallgatók és a könyvtár egyéb olvasói számára rendelkezésre álló helyek száma s a zsúfoltság, a ruhatári sorbanállás tovább növekedett.

Könyvtárunk használatában 1966 januárjától — elsősorban a hírlaptári erősen rongált állományi anyag védelmében — bizonyos korlátozásokat vezettünk be. E korlátozások bevezetését a *Hírlaptárban* az állomány vizsgálata és az olvasóforgalom részletes elemzése előzte meg. Ezek alapján nyilvánvalóvá vált, hogy a *Hírlaptár* legjobban igénybe vett anyaga éppen a régi hírlapok, használatuk nem is mindig kellően indokolt, ugyanakkor 65—70 százalékuk országos viszonylatban is egyedi példány, anyagát tekintve pedig a legrosszabb állapotban van. A használati korlátozások tehát elsősorban az 1952 előtti, még archivális sorozattal nem rendelkező hírlaptári anyagra vonatkoznak. E korlátozás alapjaként olvasóinkat újonnan kategorizáltuk, hogy a védelemre szoruló állományt csak az arra illetékes kutatók használhassák. Eredményként értékelhetjük az olvasói szint minőségbeli emelkedését, de ugyanakkor az is beigazolódott, hogy az állomány használatát (elsősorban a periodikumok terén) a fokozódó bibliográfiai tevékenység, lexikon-szerkesztés, újabb kritikai kiadások sajtó alá rendezése s általában a fellendülő társadalomtudományi kutatások következtében nehezen lehet korlátozni, sőt annak emelkedésével kell számolni. Így egyre élesebben mutatkozik az olvasószolgálatban az az ellentmondás, ami az irodalom, elsősorban a szakirodalom iránt fokozódó társadalmi igényben jelentkezik egyrészt, az anyag gyors elhasználódá-

sában és a nemzeti könyvtár megőrzési kötelezettségében fejeződik ki másrészt. Ennek az ellentmondásnak feloldására csak a könyvtári munka minden ágának összefogásával és a megfelelő anyagi eszközök biztosításával lehet — és kell is — könyvtárunknak vállalkoznia. Számos, már jelenleg is folyamatban levő munka (várbeli kézikönyvtárak, másodpéldányok, archivális periodika-sorozatok, fokozódó állományvédelem, mikrofilmzés, xerox-másolatok stb.) tanúskodik erről a tendenciáról, végső kifejlődésüket azonban — s ezzel olvasószolgálatunknak a társadalmi igényekkel való szinkronba hozását — csak a várban érhetik el.

Központi olvasószolgálatunk 1965-ben 196, 1966-ban 211 írásbeli tájékoztatást adott, s folyamatosan ellátta a szóbeli- és telefonreferenzet. Különgyűjteményeink közül a *Kézirattár*, a *Zeneműtár* és a *Régi Nyomtatványok Tára* adott jelentősebb számú tudományos tájékoztatást írásban. 1965-ben 13, 1966-ban 8 kiállítást rendeztünk. Kiemelkednek közülük *A magyar könyv húsz éve, Budapest felszabadulása*, *Vietnami szolidaritási hét c. kiállítások* és a *Goldmark Károly, Dante, Toldy Ferenc, Fazekas Mihály* emlékkiállítások. A kisebb, megemlékező jellegű kiállítások közül említésre méltók *Pollack Mihály, A. Tolsztoj, Lomonoszov, Husz János, Semmelweis, G. B. Shaw, Komját Aladár* és *Gorkij* emlékének szentelt kiállítások. 1965-ben indította el könyvtárunk a könyvművészet fokozottabb ápolásának céljával az *ex libris* kiállítások sorozatát. Eddig bemutatásra került a mai ész és lengyel *ex libris* művészet és a három hazai grafikus *Fery Antal — Ábrahám Rafael* és *Diskay Lenke* — munkássága.

Bibliográfiai munka

Könyvtárunk legfontosabb bibliográfiai szolgáltatása továbbra is a magyarországi könyvtermelés kurrens és retrospektív regisztrálása. E feladat minél tökéletesebb végrehajtását szolgálták az 1964 végén, illetve 1965 elején végrehajtott szervezeti változások, melyeknek eredményeképpen létrejött az egységes, úgy a könyv, mint a periodika feldolgozását összefogó *Bibliográfiai Osztály*. Tevékenysége az elmúlt két évben igen eredményesnek bizonyult munkáját sikerült menynységében is, tartalmában is továbbfejleszteni.

A *Magyar Nemzeti Bibliográfia* füzetei félhivonként rendszeresen megjelentek. A *Magyar Könyvészet* éves kumulációi közül megjelent az 1964-es kötet, az 1965-ös kötet megjelenése nyomdai nehézségek miatt 1967-re húzódott át.

A retrospektív nemzeti bibliográfia hiányainak felszámolására indított *Magyar Könyvészet 1945—1960 c. ciklusbibliográfiának* első és második kötete is elhagyta a sajtót 1965-ben, illetve 1966-ban. (1. Általános művek. Filozófia. Vallás. Társadalomtudományok. Nyelvészet. 2. Természettudományok. Orvostudomány. Mezőgazdaság.) Nyomdába került a harmadik kötet és jelentősen előrehaladt a mutatókötet szerkesztése is.

Már folynak a két háború közti időszak, az 1921—1944-es évek könyvtermését számba vevő bibliográfia munkálatai is; ezek jelenleg az anyaggyűjtés stádiumában vannak.

Az akadémiai támogatással folyó *Régi Magyarországi Nyomtatványok 1473—1600* évkörét tartalmazó első kötet anyaga elkészült, a lektori vélemények alapján azonban bővítések, módosítások váltak szükségessé. Ez a kézirat anyagának alapos átdolgozását vonta maga után, ami kiadásában kb. egy éves késedelmet okoz. Eredményes volt 1966-ban a szerkesztő egyhónapos jugoszláviai útja,

mely újabb lelőhelyekkel és kiegészítésekkel gazdagította az eddig gyűjtött anyagot.

A Petrik-féle *Magyarország bibliográfiája* (1712—1860) kiegészítését, illetve új kiadásra való előkészítését könyvtárunk csak kutatónapok biztosításával tudta támogatni.

A *Kisnyomtatványtár* szerkesztésében kiadásra került a *Grafikai plakátok és metszetek* c. bibliográfia 1961—1962. évi kötete és elkészült az 1963—1964-es évek kézírata is. A *Térképtárban* a *Magyar térképek 1945—1960.* c. bibliográfia szerkesztési munkálatait folytatták.

A kurrens másodfokú bibliográfia újabb kötete *Magyar bibliográfiák bibliográfiája 1961—1964.* szintén nyomdába került, de csak 1967 elején jelent meg.

Az időszaki kiadványok feldolgozása terén jelentős lépés volt, hogy a *Magyar Folyóiratok Repertóriumát* 1965-től a *Bibliográfiai Osztály* szerkesztésében, a *Magyar Nemzeti Bibliográfiával* azonos technikával (Vary-Typer szedőgépen, xerox-ofszet eljárással) adjuk ki, félhavonkénti megjelentetéssel. A régebben nyomdai előállításban, 4—5 hónapos késéssel megjelenő kiadványt sikerült kurrensen megjelentetni s ugyanakkor költségeit is csökkenteni. Kiadtuk az 1964—1965-ös évek betűrendes mutatóit is.

A *Bibliográfiai Osztályon* egyre jobban kibontakozik a magyar vonatkozású külföldi irodalom bibliográfiai feldolgozásának előkészítése is. Eddig kb. 70 ezer tételt kitevő anyagot gyűjtöttek össze s megkezdték ennek rendezését. A gyűjtés és feldolgozás fontos munkaeszközeként a *Gyarapítási Osztály* által rendelkezésre bocsátott adatok alapján létrehoztak egy hungarika szerzői és testületi katasztert. (Kb. 7000 tétel.)

Az előző évekhez hasonlóan, továbbra is részt vett könyvtárunk több nemzetközi bibliográfiai vállalkozásban. A varsói bibliográfiai egyezmény keretében rendszeresen végeztük az érdekelt országok részére a bibliográfiai leírások készítését és jelölését, ugyanekkor partnereinktől is megkaptuk a hungarika-címleírásokat. A *Zeneműtár az Association Internationale des Bibliothèques Musicales* részére megküldte a kurrens magyar zeneművek és zenei könyvek válogatott jegyzékét és részt vett a *Répertoire International des Sources Musicales* c. nemzetközi forráskiadvány magyarországi munkálataiban.

Műemlékkönyvtárak

A keszthelyi *Helikon Könyvtár* látogatóforgalma a növekvő balatoni idegenforgalommal párhuzamosan évről évre nő s már megközelíti a 100 ezret, aminek jelentős része a nyári hónapokra esik. Ilyen tömeges forgalomra a könyvtár még az ideiglenes kisegítő személyzettel együtt sincs kellőképpen felkészülve s a színvonalas, kulturált vezetés és bemutatás biztosítása az elkövetkező években még további intézkedéseket igényel.

A zirci *Reguly Antal Könyvtár* látogatóforgalma 1965-ben 21 607 fő volt, 1966-ban háromnegyed év alatt is 20 293. Az év utolsó negyedében a könyvtárát a felfedezett fagombás fertőzés miatt be kellett zárni. A faborítású mennyezetben és a födém, ill. tetőszerkezetben megindult gombásodás miatt a veszélyeztetett könyveket preventív fertőtlenítésre Budapestre kellett szállítani. A megindult felújítási munkálatok 1967-re is áthúzódnak.

A gyöngyösi *Bajza József Könyvtár* műemléki jellegének visszaállítása érde-

kében megkezdtük a régi ferences állományból a későbbi, 1945 utáni gyarapodás leválasztását és a járási könyvtárnak, illetve a *Mátra Múzeumnak* való átadását. A könyvtár új helyiségbe való költöztetése és rendezése után újra mód nyílik a könyvtár megnyitására az idegenforgalom számára.

II. KÖNYVTÁRKÖZI SZOLGÁLTATÁSOK

Bár erőforrásaink jelentős részét a gyűjteményekkel kapcsolatos feladatok és a vári felkészülési program végrehajtása kötötte le, a lehetőségeknek megfelelően, nem csökkenő intenzitással végeztük azokat a munkákat, amelyek a könyvtárközi szolgáltatások ellátásából hárulnak könyvtárunkra.

A *Kötelepéldány Csoport*hoz érkezett kötelepéldányok mennyisége 1965-ben közel 4 százalékkal haladta meg az előző évit. Az 1966-ban beszolgáltatott mennyiség lényegében azonos szinten mozgott, illetve további növekedés csak azért nem következett be, mert a könyvtárak által kevésbé igényelt anyagból (gépkönyvek, prospektusok, műszaki leírások, stb.) a beküldendő kötelepéldányszámot hatra csökkentettük. A beszolgáltatott mennyiség 18,6 százalékát kapta könyvtárunk, (ideszámítva a külföldi cserére átvett példányokat is), más könyvtárak az anyag 72,4 százalékában részesültek, 9 százalék fölőpéldányként a Könyvelosztó útján további szétosztásra került.

A kötelepéldányszolgáltatás és a hazai könyvkiadás statisztikai adatairól külön kiadvány ad számot. A *Magyarországi könyvkiadók, nyomdák és sokszorosítók jegyzéke és kötelepéldányszolgáltatásuk* c. évente megjelenő kiadványnak 1965-ös füzete jelent meg.

A *Könyvek Központi Katalógusában* párhuzamosan folytak a kurrens és a rekonstrukciós munkák. Az előbbi keretében a katalógusokba beosztottak 357 111 cédulát. Az utóbbi keretében tovább folyt a szláv katalógus építése és megkezdték az általános katalógus 1945—1956 és az 1957 utáni sorozatának revízióval, előszerkesztéssel egybekötött összeosztását, valamint ugyanitt az anonim művek leválasztását. A tájékoztatások száma mindkét évben meghaladta a tízezret.

Továbbra is rendszeresen megjelentek a könyvek központi katalógusához kapcsolódó *Külföldi Könyvek Országos Gyarapodási Jegyzékének* havi füzetei. A két sorozatban (társadalomtudományi és természettudományi) megjelenő jegyzék 1965-ben közel 100 000, 1966-ban közel 80 000 bibliográfiai tételt regisztrált. A szerkesztés munkáját tovább javították: 1965-ben az előző évinél részletesebb tárgymutatót, a növekvő külföldi érdeklődésre való tekintettel pedig orosz és angol nyelvű mutatót is adtak. A bibliográfia belső szerkezetét több, a használatot elősegítő változtatással tökéletesítették. (Kísérleti vizsgálat folyt a jegyzék mutatójának gépi és kézi előállítására vonatkozólag.)

A *Folyóiratok Központi Katalógusának* csoportja 1966-ban újra kiadta a *Kurrens külföldi folyóiratok a magyar könyvtárakban* c. lelőhelyjegyzéket. A legutóbb kiadott 1964-es kötethez viszonyítva a címek száma ismét ezerrel nőtt. (16 000 cím és 65 000 lelőhely.) A retrospektív folyóirat lelőhelyjegyzék (KFKC) számára bejelentett címek bibliográfiai leírásai befejeződtek és tovább folytatódtak a címleírások revíziói. Az évi tájékoztatások száma kb. 12 000 volt.

A *Könyvtárközi Kölcsönzés* forgalma 1965-ben az előző évi szinten mozgott, míg 1966-ban 11%-kal emelkedett. (1965: 21 350, 1966: 23 600 kérés.) Belföldről

érkezett 1965-ben a kérések 89, 1966-ban a kérések 90%-a. 1966-ban a hazai kérések mintegy egyharmadát a különböző egyetemek és főiskolák küldték be, a műszaki könyvtári hálózathoz tartozó üzemek, vállalatok 12%-kal szerepelnek, a kutatóintézetek 10%-kal, az orvosi hálózat 9%-kal, az MTA intézetei 7%-kal. Magas a közművelődési könyvtári hálózat arányszáma: 13,4%, viszont igen alacsony a mezőgazdasági könyvtári hálózaté: 3%. A kérésekből a külföld részesedése 1965-ben mindössze 11, 1966-ban 10% volt. A legtöbbet igénylő külföldi országok között 1965-ben így alakult a rangsor: Csehszlovákia, NSZK, Franciaország, Svájc, Anglia; 1966-ban viszont: NSZK, Csehszlovákia, Franciaország, Szovjetunió, Jugoszlávia, USA. Növekedett a Romániából érkező kérések arányszáma. Az NSZK-t és Romániát kivéve, túlnyomórészt hungarika típusú anyagot kértek külföldről. A hazai kérések zöme — mint az előző években is — általában a műszaki (azon belül híradástechnikai és gyógyszeripari), az orvostudományi és a mezőgazdasági szakirodalom területén jelentkezett. A teljesítések aránya 1965-ben 93,9% volt, 1966-ban 85,1%. A megszerzések 40,5, illetve 41,1%-a a belföldi közvetítésből eredt. Külföldről négy és félszer több dokumentumot kaptunk kölcsön, mint amennyit kiküldtünk, a másolatok számában ugyanez az arány 1965-ben ötszörös, 1966-ban hatszoros volt. A reprográfia térhódítása a könyvtárközi kölcsönzésben is éreztette hatását: 1966-ban a kéréseknek már 36%-át elégíthettük ki mikrofilmen, fotokópiában vagy xerox-másolattal. Az eredetben kölcsönzött dokumentumok csökkenése és helyette a másolatok előtérbe kerülése nem növelte, sőt csökkentette a megszerzések devizaköltségeit; ennek oka elsősorban a nyugati államokban egyre elterjedtebb ingyenes xerox-másolat szolgáltatás. De csökkentette devizaköltségeinket néhány előnyös csere-megállapodás megkötése is.

Nemzetközi Csereszolgálatunk 60 ország 400 intézményével állt rendszeres kapcsolatban. A forgalomnak mintegy 30%-a a Szovjetunióra, 50%-a a többi szocialista országra és 20%-a egyéb országokra esett. A tőkés országok közül legelőkelőbb volt a forgalom az NSZK-val, az USA-val, Angliával, Finnországgal, Franciaországgal, Svédországgal, Indiával, Kanadával és Ausztráliával. Mint országos csereközpont, a külföldi csereközpontokból beérkezett anyagot 120 magyar intézménynek osztottuk szét. Tovább folyt a nemzetközi följárányes csere és a hivatalos kiadványok cseréje. Utóbbi keretében elsősorban az *Országgyűlési Könyvtár* hivatalos lapjainak és parlamenti anyagának gyűjteményeit sikerült számottevően gyarapítani. A külföldről beérkező anyagnak mintegy egyharmadát tartotta meg könyvtárunk, illetve a *Könyvtártudományi és Módszertani Központ*, kétharmadát a gyűjtőkörileg illetékes más könyvtárak kapták. Saját állományunkat elsősorban a hungarika vonatkozású anyaggal gyarapítottuk eredményesen, számos esetben konkrét kérések alapján. A csereegyensúlyt sikerült megvalósítani: 1965—1966-ban kiküldtünk összesen 40 488 darabot (könyv, broszúra, folyóirat-évfolyam) és kaptunk 40 352 darabot.

Közvetlen csere-megállapodást kötött könyvtárunk még 1964-ben a magyar-jugoszláv kulturális egyezmény keretében az újvidéki *Matica Srpska* könyvtárával. 1965—1966-ban már élénk és rendszeres személy-, kiadvány- és mikrofilm-cserét bonyolítottunk le. Csehszlovák kezdeményezés alapján 1966-ban mikrofilm-csereegyezményt kötöttünk a túrócszentmártoni *Matica Slovenska* könyvtárával.

A *Könyvelőszó* csökkentett létszámmal, de nagy munkaintenzitással és jó szervezethez jutva teljesítette a ráháruló feladatokat. Kiemelt fontosságú munkája 1966-ban a Vas utcai másodpéldányok Rákospalotára való átszállítása és a ren-

dezés megkezdése volt. A fölőspéldányok gondozása terén csökkentett ütemben ugyan, de folytatták az 1701—1850 közötti kiadású külföldi könyvek feldolgozását is. A közművelődési könyvtárak fölőspéldányainak szétesztása 1966-ban megindult: elsőként könyvtárunk és az *Országos Pedagógiai Könyvtár* igényeit elégítették ki. Rendszeresen végezték a kötelespéldány-maradék szétesztását is. Az osztály kisebb létszámából, ill. másirányú feladataiból következik a szétesztásra került könyvtári egységek számának csökkenése is: 1965-ben 426 499, 1966-ban 69 616. A kiosztott anyag egy része hazai könyvtárakba, más része külföldi cserére, bel- és külföldi értékesítésre került. Bár kapacitás hiányában a fölőspéldányok átvételét korlátozni igyekeztek, 1965-ben mégis kb. 57 000, 1966-ban kb. 117 000 darab átvételére került sor.

III. A KÖNYVTÁRTUDOMÁNYI ÉS MÓDSZERTANI KÖZPONT MŰKÖDÉSE AZ 1965—1966. ÉVEKBEN

A KMK tevékenységét könyvtárpolitikánk általános iránya, könyvtári hálózati rendszerünk, az OSZK-nak a rendszerben elfoglalt szerepe alapján úgy értékelhetjük, mint a Nemzeti Könyvtár országos feladatainak szerves részét. Elődjének, a *Módszertani osztálynak* életrehívását is ez indokolta az OSZK szervezeti keretében s ezért alkotja a KMK is — megalakulásától kezdve maig — az OSZK egyik sajátos szervezeti egységét.

Konkrét munkáját a könyvtárügy fejlesztésének általános céljai határozzák meg. A KMK-nak a könyvtárügy szakmai-módszertani irányításában elfoglalt helyzetéből következik, hogy már a Művelődésügyi Minisztérium által készített irányelvek kialakításában is részt vállal.

A tudományos és szakkönyvtárügy fejlesztésének az 5 éves tervidőszakra vonatkozó céljait, valamint a közművelődési könyvtárakra vonatkozó irányelveket a Művelődésügyi Minisztérium 1965-ben készítette el. A terv előkészítése és ennek feltételeként a tudományos tervezés módszertanának kidolgozása, a közművelődési könyvtárak tervmutatóinak kialakítása a KMK kiemelt feladatai közé tartozott. Az elmúlt két év tevékenységének központjában a tervezés mellett a könyvtáraknak a következő tervidőszakra való előkészítése állott.

Közművelődési könyvtárak

A munka régebben szinte kizárólag a közművelődési könyvtárakra irányult. Az utóbbi években egyre szélesedett és ma már átfogja az egész magyar könyvtárügyet. A közvetlenül végzett módszertani feladatok tekintetében azonban még ma is igen jelentős rész esik a közművelődési könyvtárakra. Ezen a területen az elmúlt két évben folytatott *hálózat-szervezési vizsgálódások és kutatómunka* lehetővé tette a hálózati rendszer modernebb formáinak kialakítását. Eddig ugyanis a közművelődési könyvtárak szerepének, jelentőségének megítélésében nem következett be lényeges fordulat. De nem is következhetett be, hiszen domináló kölcsönző könyvtári jellegük következtében szinte csak kötetszámban különböztek egymástól a városi és községi könyvtárak, funkcióikat tekintve alig. Nem csoda tehát, ha a közönség szemében a közművelődési könyvtárak még most sem számitanak felvilágosító, tájékoztató, a tanulást, az önképzést szolgáló vagy segítő

intézménynek. A megyei könyvtárigazgatókkal folytatott konferenciasorozatok kialakították a könyvtárak funkciórendszerét, feladatmegosztását. Ezzel együtt előtérbe kerültek a tájékoztató feladatok, a nagyobb könyvtárak helybenolvasási lehetőségeinek kifejlesztése, segédkönyvtári, ill. prézens gyűjteményeik megteremtése. Ehhez kézi, illetve segédkönyvtári mintajegyzékek sorát adta ki a KMK a különféle típusú könyvtárak részére — még a gyermekkönyvtáraknak is. A gyors ütemben fejlődő folyóiratállomány céltudatos gyarapításához mintajegyzékek készültek.

A *Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár* felülvizsgálatában való részvételével hozzájárult a KMK a központi könyvtár funkciórendszerének meghatározásához, a régebben uralkodó gyűjtőkori bizonytalanság megszüntetéséhez. Ami pedig a könyvtárak ezreit érinti, egyre határozottabb kép alakult ki arról, hogy az apró, kevés állományú könyvtárak nem felelnek meg a korszerű követelményeknek s a könyvtárak nagy száma helyett a sokrétű igényeket is kielégítő erősebb könyvtárára a jövő.

Az apró falvak könyvtárai éppen állományuk, illetve gyarapításuk korlátozottsága, elhelyezésük szűkös volta miatt szinte válságba kerültek. Külföldi tapasztalatok felhasználásával jelentős kutatómunkával és több megyében folytatott kísérletek alapján a falusi könyvtárak korszerűbb működési rendszerét alakítottuk ki. Eszerint több apró könyvtár körzetet alkot s a körzet központi könyvtára a hozzá tartozó községek könyvtárait fiókkönyvtárként kezeli és letéti állománnyal látja el, amelyet állandóan cserél, frissít. Az a cél, hogy a legkisebb körzeti könyvtár állománya is érje el legalább az ötezer kötetet. A *Népművelési Intézettel* együttműködve részt vett a KMK a kisebb falvakat egységes művelődési intézményként szolgáló ún. „klubkönyvtárak” kialakításában. A célok szerint a klubkönyvtárba a népművelési munkák középpontjába a könyvtár kerül s ennek érdekében az eddiginél lényegesen nagyobb alapterületet kap. Határozott törekvés volt a városi könyvtárak mellett önálló folyóirat-olvasók létesítése. Ezeknek a létrehozásához közvetlen gyakorlati segítséget is nyújtott a KMK.

Az egyre-másra épülő könyvtárak számára ugyancsak közvetlen tanácsadással nyújtott segítséget és e tekintetben szorosan együttműködött az OKDT könyvtárépítési és berendezési szakbizottságával. Kidolgozta a könyvtárépítési és telepítési irányszámokat és mutatókat. Évek óta vajdó kérdés oldódott meg az elmúlt időszakban. A százszámra nyíló könyvtárak számára nem volt eddig lehetőség korszerű könyvtári bútorokkal való központi ellátásra. A központi bútorrellátás feltétele viszont a megfelelő típusúterv. Elkészítettük a viszonyainknak megfelelő típusterveket. Egyedi darabok tervezése helyett azonban a típus-tervezésnek új, korszerű formája került alkalmazásra. Ennek lényege, hogy nem túl nagy számú azonos bútorlemből könyvtári bútorok sorozatait, ún. „bútorcsaládokat” lehet összeállítani.

Megkülönböztetett figyelmet érdemel a gyermekkönyvtárügy fejlesztése terén végzett munka. A gyermekkönyvtárosok számára tartott konferenciasorozatok, bemutatók, a kialakított irányelvek korszerűsége, a gyermekkönyvtárosok lelkesedése és nem utolsósorban éppen a konferenciák következtében alakuló jó testületi szellem gyermekkönyvtárügyünket régebbi periferiális helyzetéből elmozdította. Az erőfeszítések ellenére sem sikerült viszont megteremteni a kívánatos együttműködést az iskolai könyvtárüggyel.

Bár kész eredményekkel még nem dicsekedhetünk, a Művelődési Minisztérium

kezdeményezésére, iniciatívái alapján hozzáfogott a KMK az ifjúság könyvtári foglalkoztatásának módszertani kérdéseire. A ráfordított energia elégtelensége, a társadalmunkban meglevő igények fokozódása egyelőre ellentmondásban állnak, e munka igazi kibontakozása a jövő években várható.

Az elmúlt két év a módszertani munkát néhány területen jelentős mértékben gazdagította. Új vonás, hogy a könyvtári belső munka egészét a gazdaságosság és a hatékonyság szempontjából vizsgálják. Kalkulációs számítások, hatékonysági vizsgálatok folytak megyei könyvtárakban. A racionalizálási törekvések és munkaelemzések már eddig is jelentős eredményeket hoztak a költségnormákjának egyszerűsítése, gyorsítása terén. Kutatómunka kezdődött a létszámnormák minden könyvtártípusra vonatkozó egységes rendszerének kidolgozására. E vizsgálódásokra elsősorban a járási könyvtárak egy részének fejlődésében mutatkozó stagnálás, másrészt egyes megyékben a megyei és járási könyvtárak személyi ellátottságában mutató, a járási könyvtárakra kedvezőtlen arány adott okot.

A KMK módszertani munkájából eddig szinte teljesen hiányzott a korszerű igénykutatás, olvasásvizsgálat. Ez a két év e téren is jelentős fordulatot hozott. Az olvasásvizsgálatok módszertanának kialakításával együtt „Ezer falusi lakos és a könyv” címmel megjelent az első nagyobb számú olvasásszociológiai tanulmányunk. Itt kell hangsúlyoznunk, hogy központunkban az erre fordított energia nagyon kevés. Nem áll arányban sem a szükséglettel, sem a szocialista országok módszertani központjainak — különösen Lengyelországnak — erre fordított munkájával.

Sajnálatos módon el kellett halasztani egy rendkívüli jelentőségű munkatervi feladat teljesítését, anyagi fedezet hiányában: nem kerülhetett sor az ezer bejáró munkás művelődési viszonyait feltáró könyvtár-szociológiai vizsgálatra.

Ugyancsak új munkafeladatként dolgozta ki a KMK a tárgyszó-katalógus irányelveit, valamint egy kísérleti indexet. Közművelődési könyvtári gyakorlatunkban a tárgyszó-katalógus szinte ismeretlen. Az eddigi kísérletek arra biztatnak, hogy ezt a katalógustípust éppen a közművelődési könyvtárakban erőteljesen fejleszteni kell.

Mind létszámban, mind a ráfordított kiadások tekintetében a közművelődési területen változatlanul a könyvtárak állományfejlesztésének irányítása teszi ki a legnagyobb méretű munkát. Az *Új Könyvek* sokezer példányos, kéthetenkénti megjelentetése jelentős segítség a könyvtáraknak. Nyomdában van a kis könyvtárak „mintakatalógusa”, az annotált törzsananyagjegyzék. Új vonása a munkának az operatív segítségnyújtás a közvetlenül felhasználható propagandaanyagok rendelkezésre bocsátása az Eseménynaptár révén.

Meg kell emlékeznünk az ajánló bibliográfiák terén végzett munkálatokról. Elkészült az ajánló bibliográfia öt éves terve, ennek nyomán egyes megyei könyvtárakban fellendült az igényes bibliográfiai tevékenység, a bibliográfiákat összehangolt terv szerint szerkesztik. A régebben megnyilvánuló bántó párhuzamosságokat sikerült kiküszöbölni, jelentősen csökkenteni a formális, kevésbé hasznos bibliográfiák megjelenését, egyben a megyei könyvtárakban készült és országos terjesztésre is alkalmas bibliográfiák központi kiadásáról is gondoskodni lehetett.

A *Tudományos és Szakkönyvtárak Módszertani Osztálya* hálózati viszonylatban ugyanolyan szerepet tölt be, mint az egyes hálózatokon belül a módszertani részlegek. Az Osztály és az egyes hálózati központok közötti viszony lényegében munkakapcsolat. Elsődleges feladata, hogy a hálózati központok koordináló és kooperáló munkáját segítse az alkalmazható módszerek és tapasztalatok elemzésével, kikísérletezésével és elterjesztésével. Valamennyi ilyenfajta tevékenysége szolgáltatásjellegű, s a tudományos és szakkönyvtárak hálózatközi együttműködésének magasszintű megvalósítására és a korszerű munkamódszerek meghonosítására irányul.

Az Osztály részt vett a tudományos és szakkönyvtárügy tervcéljainak kialakításában. Összeállította a tudományos és szakkönyvtárak előtérben álló feladatait és fejlesztési problémáit, azzal a céllal, hogy munkájuk még szorosabb összhangba kerüljön a szolgáltatásokkal ellátandó tudományterületek, valamint a népgazdasági ágak soron levő és távlati feladataival.

A minisztériumi szakfelügyelet hatékonyságának elősegítése érdekében a munkatársak részt vettek a könyvtári törvény, valamint a végrehajtási utasítások felülvizsgálatára alakított munkaközösségben, a szakfelügyeleti rendszer továbbfejlesztésére vonatkozó tervek kidolgozásában.

Kiemelkedő jelentőségű volt az elmúlt időszakban a *Könyvtári Minerva 2.* kötetének megjelenése, amely a könyvtárak adatai mellett tartalmazza az országos könyvtárügyi intézmények, a könyvtári szaksajtó, a könyvkereskedelem és könyvkiadás leírását is.

A KMK nyilvántartja a könyvtárakban folyó kutatásokat, évenként egyszer összefoglaló jelentésben értékeli és az OKDT szakbizottsága elé terjeszti a jelentésre kötelezett könyvtárak kutatási jelentéseit, konzultációs lehetőséget biztosít a kutatók részére.

Felmérések és elemzések készültek egyes központi szolgáltatások fejlesztése és hatékonyságuk előmozdítása céljából. (Pl. a *Külföldi Könyvek Országos Gyarapodási Jegyzéke* továbbfejlesztésére stb.)

A gazdaságosság és a hatékonyság vizsgálata a tudományos és szakkönyvtárak területén is a munka súlypontos része volt. A tárgyból irodalmi szemle készült, ami jelentős segítséget nyújt a könyvtáraknak, hogy kipróbált módszerek alapján elemezhesék tevékenységük gazdaságosságát, hatékonyságát. Ugyanennek a kérdésnek a részeként vizsgálódás indult arról a problémáról, hogy a tudományos és szakkönyvtári munka melyik területén alakíthatók és alkalmazhatók irányszámok, normák.

A KMK a tudományos és szakkönyvtárak, tájékoztató intézetekkel folytatott széles körű tárgyalások alapján kidolgozta a tudományos és szakkönyvtárak statisztikai beszámolási rendszerének tervezetét.

A tudomány és a termelés szakirodalmi ellátásának továbbfejlesztése érdekében folynak a gyűjtőkori rendezési munkálatok. A gyűjtőkori együttműködés felmérése a tudományos és szakkönyvtárakban minden területen befejeződött. A gyűjtőkori rendezés célja, hogy az együttműködés eredményeként meglegyen az országos információs rendszer zavartalan működéséhez szükséges szakirodalom, a megfelelő helyen és időben.

A Művelődésügyi Minisztérium Könyvtárosztálya az utóbbi évek gyakorlata

alapján a tudományos és szakkönyvtárak évi jelentésének keretében e könyvtárak egy-egy súlyponti feladatáról kért tájékoztatást, így 1966-ban a könyvtárakban folyó visszakereső szakirodalmi tevékenységről. A KMK kidolgozta a jelentés részletes szempontjait s feldolgozás után a beérkezett válaszokat a könyvtáraknak megküldte.

A tudományos és szakkönyvtárak 1964. végén megrendezett módszertani tanácskozásán megalakult e könyvtárak *Módszertani Munkabizottsága*, amelynek programjáról és működéséről az osztály gondoskodik. A *Munkabizottság* kezdeményezésére és támogatásával elkészült a *A módszertani szolgáltatások a tudományos és szakkönyvtári hálózatokban* c. kiadvány, amely meghatározza e szolgáltatásokat és elemzi alkalmazási lehetőségeiket.

Évenként meghirdeti az osztály és a *Munkabizottság* közös tapasztalatsere akcióját, amelyre számos használható munkamódszert küldenek be a könyvtárosok.

Az osztály egyik súlyponti feladatának tartja a könyvtárak műszaki fejlesztésének előmozdítását. Az előtérben álló feladatok meghatározása érdekében *Gépesítési Munkabizottságot* alakított a kérdéssel foglalkozó szakemberek bevonásával.

A *Munkabizottság* kidolgozza a műszaki fejlesztés országos irányelveit és távlati tervét, segítséget nyújt a könyvtárak műszaki fejlesztéséhez és *Könyvtár-gépesítési Füzetek* címmel kiadványsorozatot is indított.

Az osztály már az 1966. év elejétől fogva foglalkozik az új gazdasági irányítást szolgáló információs rendszer kialakításával. Evégből az ez irányú külföldi törekvések számbavétele mellett a hazai megoldások kidolgozásához is készített anyagot.

Könyvtárosképzés, továbbképzés

Az 1957 óta folyó, középszintű könyvtárosi munkákra képezítő szakoktatásban 1965-től kezdődően jelentős változás következett be. Miután a szombathelyi és debreceni tanítóképzőkben 1963-ban indult népművelő-könyvtáros nappali és levelező tagozata teljesen kiépült, a közművelődési könyvtárosok szaktanfolyami képzése megszűnt.

Ezzel a változtatással egyidejűleg lehetőség nyílt arra, hogy a tudományos és szakkönyvtárak középkádereinek képzésében — a továbbra is fennmaradó szaktanfolyami formában — négyirányú szakosítást vezessünk be, a társadalomtudományi, orvosi, műszaki illetve mezőgazdasági szakterületek speciális igényeinek megfelelően. 1966. szeptemberében a Művelődésügyi Minisztérium által jóváhagyott új tantervek és programok alapján, a mezőgazdasági szakterületek kivételével, megindultak a szakkönyvtárosokat képző két és féléves szaktanfolyamok 3 tankönyvtárban, összesen 220 beiratkozott hallgatóval.

1965—1966 évben a könyvtárosképző szaktanfolyamokon a Budapesten és vidéken működő 9 tankönyvtárban összesen 433 hallgató szerezte meg szakképesítését.

Az alapfokú képzés mindkét évben a terveknek megfelelően történt. Az osztály az alapfokú vizsgákhoz egységes tankönyvet adott ki és részt vett a műszaki, valamint az orvosi könyvtárosok számára megjelent alapfokú tankönyvek előkészítésében. Az előírt alapfokú vizsgát az elmúlt két évben 1518 könyvtáros tette le (tanácsi 527, szakszervezeti 866, a tudományos és szakkönyvtárak területén 125 fő).

1964-ben vezettük be a könyvtárosok szakmai továbbképzésének jelenleg is érvényes rendszerét, amely szerint a hálózatokban folyó továbbképzést az illetékes hálózati központok szervezik, a központi tanfolyamokat és konferenciákat pedig a KMK szervezi a Művelődési Minisztérium által évenként jóváhagyott programok alapján.

1965—66 években összesen 22 központi konferenciát, illetve tanfolyamot tartottunk a tudományos és szakkönyvtárak, valamint a megyei könyvtárak igazgatói, továbbá beosztott munkatársak részére (olvasószolgálat, tájékoztató munka, feldolgozó munka stb. területeken dolgozók), együttvéve hozzávetőlegesen 1200 résztvevővel.

A tiszteletdíjas tanácsi és társadalmi munkás szakszervezeti könyvtárosok számára évente — a Minisztérium előzetes jóváhagyásával — négy témát dolgozott ki a KMK központilag s ezek alapján a hálózati központok szervezik meg a továbbképző konferenciákat. 1965—66-években hozzávetőleg 2400 könyvtáros vett részt ebben a továbbképzésben.

1965-ben indította el a Művelődésügyi Minisztérium a főhivatású közművelődési könyvtárosok és népművelők közös országos ideológiai-művelődéspolitikai továbbképzését. Negyedévenként három fokozatban (központi, táj-, illetve megyei szinten) dolgozzák fel az egyes témákat 2 napos konferenciákon. Az elméleti témákat közösen, a megfelelő módszertani vonatkozásokat pedig külön csoportokban tárgyalják meg a könyvtárosok, illetve a népművelők. Az *Oktatási Osztály* dolgozza ki a könyvtáros konferenciák részére a módszertani útmutatókat s gondoskodik a konferenciavezetők kiválasztásáról és felkészítéséről.

Végül említésre méltó még, hogy 1966 végén az ország valamennyi főhivatású könyvtárosára kiterjedő statisztikai felmérést indított el az *Oktatási Osztály*, amelynek célja a könyvtárosok iskolai végzettségének, könyvtárosi és egyéb szakképzettségének, illetve továbbtanulásának, idegen nyelvtudásának a könyvtárakban folyó tudományos kutatómunkának adatszerű feltárása és elemzése. A munka befejezése 1967 őszére várható.

Tájékoztató Osztály

A *Tájékoztató Osztály* fő feladata az, hogy a nemzetközi viszonylatban is gazdag *Könyvtártudományi Szakkönyvtár* anyagát tervszerűen gyarapítsa, sokrétűen feltárja, hogy kielégíthesse a könyvtárak, dokumentációs intézmények és azok dolgozóinak szakirodalmi szükségleteit. Bekapcsolódik a könyvtártudományi és tájékoztatótudományi szakirodalom feltárásának nemzetközi együttműködési akcióiba — különösen a szocialista országok viszonylatában.

Az elmúlt két év során az osztály arra törekedett, hogy a könyvtártudományi tájékoztatás széles alapokon nyugvó olyan rendszerét alakítsa ki, amely összhangban van a magyarországi és a szocialista országok hasonló intézményeinek tevékenységével és számításba veszi a tőkés országok könyvtártudományi és tájékoztatótudományi intézményeinek dokumentációs tevékenységét is.

Az európai szocialista országok budapesti nemzetközi tanácskozásán hozott ajánlások alapján 1965 januárjával — a kidolgozott tájékoztató rendszer első láncszemeként — megindította a KMK a *Gyorstájékoztató a Magyar Könyvtártudományi Szakirodalomról* című tájékoztató szolgáltatásokat. Több hálózati központ (OMKDK, OMgKDK, néhány megyei könyvtár) a gyorstájékoztatókat mintegy

„előregyártott” szakirodalmi információs elemeket felhasználják saját céljaiknak megfelelő szakirodalmi kartotékok és egyéb tájékoztatói anyagok készítéséhez. — A tájékoztatói munka új rendszerének egyik fontos része a könyvtártudományi referátumok gyűjteménye, amely a *Könyvtártudományi Szakkönyvtár* anyagának értékét egymértékben növeli.

A fentiekén kívül az osztály gondozásában jelenik meg a *Könyvtári Figyelő* és — alkalomszerűen — egy-egy kérdéssel kapcsolatos irodalom bibliográfiája, szemléje.

IV. VEZETÉS, GAZDÁLKODÁS

A főigazgató mellett működő vezetői kollégium a könyvtár fontosabb kérdéseit folyamatosan megtárgyalta és meghozta határozatait. 1965-ben a kollégium 5 rendes és 7 kibővített, 1966-ban 6 rendes és 3 kibővített ülést tartott. Mindkét évben napirenden szerepelt a könyvtár éves beszámoló jelentése és munkaterve, megvitatásra kerültek a tudományos és szakkönyvtárügy fejlesztésének főbb célkitűzései a harmadik ötéves terv időszakában s ezen belül a könyvtár főbb feladatai. A további fontosabb témák a következők voltak: a könyvtár új szervezeti és működési szabályzata, a hírlaptári anyag használata és mikrofilmzésének problémái, az állományrevízió, az állományvédelem és a könyvtárközi központi szolgáltatások továbbfejlesztésének kérdései, valamint könyvtárunk 1967—1969-es vári felkészülési programja.

Könyvtárunk főigazgatója, dr. *Jóború* Magda 1966 augusztusától Párizsban hazánk Unesco képviselőjét látja el. Távollétében két éves időtartamra dr. *Sebestyén* Géza helyettes főigazgató kapott megbízást az intézet vezetésére.

A munkamódszerek korszerűsítésére indított osztály-felülvizsgálatok során 1965-ben a *Mikrofilmtárban* és a *Könyvtárközi Kölcsönzésen* folytattunk le elemző jellegű vizsgálatot.

1966 végén a könyvtárnak — a KMK nélkül — 308 főfoglalkozású, 14 időszak- és 62 részfoglalkozású dolgozója volt. Tudományos kutatói munkaidő-kedvezményben részesült 1965-ben 42, 1966-ban 40 dolgozónk.

Középfokú szakképzettségű munkaerő-szükségletünket a KMK keretében szervezett könyvtárosképző szaktanfolyam útján biztosítottuk. 1966-ban 16 fő nyerte el képesítését, ugyanebben az évben újabb 11 fővel indítottunk tanfolyamot.

A gazdálkodás mindkét évben a takarékosági szempontok messzemenő figyelembevételével folyt. Sikertől továbbra is biztosítani a zökkenőmentes gazdálkodást és megszilárdítani a terv- és pénzügyi fegyelmet. Könyvtárunk 1965-ben 17 milliós, 1966-ban 17 800 000 forintos költségvetési keret felett rendelkezett. Ebből állománygyarapításra 1 351 000, ill. 1 145 000 forintot fordítottunk.

A *Gazdasági Hivatalban* a gondnokságon belül műszaki csoportot létesítettünk 1965 folyamán. Az átszervezést az új épületek létesítése és a műszaki problémák megnövekedése tette szükségessé.

1966 folyamán főhatóságunk megbízásából revíziós vizsgálat folyt könyvtárunkban, mely a várbeli felkészülés szakaszában problémáink tisztázásához nyújtott segítséget.

A beruházások közül legjelentősebb a könyvtár rákospalotai új, négyzetes vasraktárnak elkészülése. A belső munkálatokat teljes egészében házi kezelésben végeztük s ezáltal jelentős megtakarítást értünk el. 1966 folyamán kiköltözött ide

a Kisnyomtatványtár, kiszállították a Vas utcai pinceraktárban tárolt másodpéldányokat és a *Térképtár* állományának egy részét. Felújítást végeztek a Múzeum u. 3. sz. alatti épületben a *Kisnyomtatványtár* volt helyiségeiben, ahová a *Bibliográfiai Osztály* egy része települt át a Pollack Mihály tér 10. sz. alatti épületből (itt átmenetileg a díszterem adott otthont neki). Felújították és galéria ráépítésével kibővítették a *Könyvkötészet és a Sokszorosító Üzem* Guszev u. 1. sz. alatti helyiségeit. Ezzel egyidejűleg átszervezés is történt, a két üzemet összevonták. A tervezett magasabb teljesítményt változatlan létszám mellett a jobb munkaszervezéssel sikerült elérni. Még ezt megelőzően, 1965-ben sokszorosító üzemünk gépeinek egy részét és a személyzet 65%-át az újonnan alakult *Népművelési Propaganda Irodának* kellett átadnunk.

Várbeli új épületünk tervezési és kivitelezési munkálatai tovább folytak. A kivitelezés során 1965-ben 9,2, 1966-ban 8 millió forint értékű munkát végeztek el. Az épület durva szerkezeti szempontból 90 százalékban elkészült. Mind építészeti, mind belsőépítészeti vonatkozásban elkészültek a kiviteli részlettervek és megtörtént a már korábban elkészített kiviteli tervek komplex egyeztetése építészeti, belsőépítészeti és épületgépészeti vonatkozásban. Könyvtárunk rendszeresen ellenőrizte a kivitelezés munkáját és a tervezéshez konzultációs segítséget nyújtott. Munkatársunk mint szaktanácsadó még számos hazai könyvtári létesítmény tervezési programjának előkészítésében is részt vett és a tervek kidolgozásánál konzultánsként közreműködött.

Könyvtárunk dolgozói közül többen részesültek kitüntetésben. A *Munka Érdemrend* ezüst fokozatát kapták *Hámori Béla* és dr. *Pajkossy György* főosztályvezetők, a *Szocialista Kultúráért* kitüntetést *Bóday Pál* osztályvezető, *Hoffer Rezsóné* főkönyvtáros, *Komjáthy Miklósné* osztályvezetőhelyettes, *Mérey Róbertné* osztályvezetőhelyettes, *Sebestyén Gáborné* gazdasági csoportvezető, *Slachta Erzsébet* főkönyvtáros, dr. *Ürögdy Györgyné* főkönyvtáros és *V. Windisch Éva* tudományos munkatárs, *Kiváló Dolgozó* kitüntetést jelvényt kapott *Bószé József* raktárkezelő, *Kerekes Lóriné* előadó, *Magyar Istvánné* raktárkezelő, *Markos Béláné* könyvtáros, *Miniszteri dicséret oklevélben* részesült *Bán Tiborné* főkönyvtáros, *Bayer Lászlóné* csoportvezető, *Friedmann Zsigmondné* könyvtáros, *Pusztai Jánosné* tudományos munkatárs és *Radnai Márta* főkönyvtáros.

T Á B L Á Z A T O K

1. táblázat

Az állomány 1966. december 31-én

	1965. évi gyarapodás	1966. évi gyarapodás	Állomány 1966. dec. 31-én
Könyv (kötet)	47 964	41 655	1 736 694
Időszaki kiadvány (évfolyam)	5 441	5 104	188 379
Kézirat (darab)	16 129	13 362	405 820
Zenemű (darab)	3 538	4 114	75 616
Térkép (darab)	6 722	6 808	104 350
Kisnyomtatvány (darab)	63 678	82 507	2 194 399
Egyéb dokumentum (darab)	7 468	5 736	222 949
Dia- és mikrofilm (mű)	5 315	12 753	45 036
Összesen:	156 255	172 039	4 973 243

	1965. évi fogyatéék	1966. évi fogyatéék	Fogyatéék összesen
Könyv (kötet)	254	653	907
Kézirat (darab)	4	—	4
Csoportos feldolgozású anyagból (kny. brosúra)	2 319	5 690	8 009
Ua. a Kisnyomtatványtárnál az 1961— 1964., 1966. évi anyagnál		2 161	2 161
Kisnyomtatvány (darab)	12 000	18 399	30 399
Egyéb (hanglemez)	—	1	1
Összesen:	14 577	26 904	41 481

Megjegyzések:

A gyarapodás adataiban nem szerepel a műemlékkönyvtárak, 1966-tól pedig a KMK könyvtártudományi szak-könyvtárának gyarapodása.

A dia- és mikrofilmeknél 1963-tól számolási egységül a művek (címléirási egységek) szolgálnak.

Az 1965—1966. évi fogyatééket a jelenlegi statisztikai adatszolgáltatási gyakorlatunkból következően csak utólag — az 1965. és 1966. évet illetően 1967. dec. 31-én — hozzuk levonásba az összesített állományból.

A gyarapodás megoszlása a beszerzés módja szerint

	Vétel		Ajándék		Csere		Kötelespéldány		Saját előállítás		ÖSSZESEN	
	1965	1966	1965	1966	1965	1966	1965	1966	1965	1966	1965	1966
Könyv (kötet)	8 201	5 162	2 425	2 094	5 855	2 948	31 352	31 309	131	142	47 964	41 655
Időszaki kiadvány (évfolyam)	1 612	1 388	452	382	348	434	3 018	2 900	11	—	5 441	5 104
Kézirat (darab)	10 092	8 756	5 437	4 583	1	—			599	23	16 129	13 362
Zenemű (darab)	272	213	1 581	2 024	79	25	1 600	1 852	6	—	3 538	4 114
Térkép (darab)	69	161	4 936	4 944	31	9	1 686	1 694			6 722	6 808
Kisnyomtatvány (darab)	221	12 926	444	333	4	61	63 009	69 187			63 678	82 507
Szabadalmi leírás (darab)							911	1 370			911	1 370
Szabvány (darab)							1 309	1 223			1 309	1 223
Hanglezár, hang- szalag (darab)	55	115	6	8	15	—	175	244			251	367
Kép, metszet (db)	1 049	1 151	147	20			779	1 108			1 975	2 279
Egyéb dokumentum (darab)	444	188	96	198			2 462	111	20		3 022	497
Oktató diafilm (címl. egység)							65	143			65	143
Mikrofilm (neg. és poz.) címl. egység	48	22	30	47	1 207	12 224			3 965	317	5 250	12 610
Összesen:	22 063	30 082	15 554	14 633	7 540	15 701	106 366	111 141	4 732	482	156 255	172 039

Megjegyzések:

Nem szerepel a táblázatban a műemlékkönyvtárak, 1966-tól pedig a KMK könyvtártudományi szakkönyvtárának gyarapodása.

Az „Ajándék” címszó egyesíti az ajándék, állami juttatás és a raktárrendezés címen való gyarapodást.

Nem szerepelnek a táblázatban az időszaki kiadványoknál a szórványszámok. Ezek mennyisége 1965-ben 2420, 1966-ban 2026 darab.

A modern könyvgyűjtemény gyarapodásának megoszlása, tartalom szerint

ETO szakok	Kötelesepéldányok		Egyéb gyarapodás		Összesen	
	1965	1966	1965	1966	1965	1966
01/02	1 030	1 055	768	568	1 798	1 623
0	383	373	1 272	934	1 655	1 307
1	339	415	221	114	560	529
2	85	141	193	143	278	284
3K	78	97	225	187	303	284
39	162	220	296	196	458	416
3	4 429	3 624	1 351	1 446	5 780	5 070
4	845	893	594	473	1 439	1 366
5	3 195	3 101	301	188	3 496	3 289
61	4 464	4 334	145	43	4 609	4 377
63	1 342	1 546	56	45	1 398	1 591
6	8 021	8 186	192	267	8 213	8 453
7	1 659	1 924	1 100	683	2 759	2 607
8.0	668	655	1 303	1 003	1 971	1 658
8	3 250	3 200	2 409	1 968	5 659	5 168
91	624	661	218	188	842	849
93/97	777	884	2 248	1 497	3 025	2 381
1850 előttiak	—	—	332	326	332	326
Összesen:	31 351	31 309	13 224	10 269	44 575	41 578

4. táblázat

A modern könyvgyűjtemény gyarapodásának megoszlása, a könyvek megjelenési helye szerint*

Megjelenési hely	Összesen		Ebből magyar nyelven	
	1965	1966	1965	1966
EURÓPA				
Magyarország	38 394	36 796	33 708	32 505
Anglia	326	180	7	28
Ausztria	209	188	19	44
Benelux államok	147	131	1	7
Bulgária	157	87	—	3
Csehszlovákia	724	663	96	159
Franciaország	242	221	7	8
Jugoszlávia	505	443	72	90
Lengyelország	305	140	19	—
Németország 1945-ig	211	176	6	5
NDK	290	101	4	4
NSZK	445	276	15	37
Olaszország	143	117	4	5
Pireneusi félsziget	25	44	2	4
Románia	565	509	248	184
Skandináv államok	158	289	2	2
Svájc	111	55	5	2
Szovjetunió	876	808	22	15
Egyéb európai államok	141	21	—	—
ÁZSIA				
Izrael	29	13	8	11
Kína	5	8	—	—
Egyéb ázsiai államok	35	21	2	1
AFRIKA	11	8	—	—
AMERIKA				
Amerikai Egyesült Államok ..	445	217	34	37
Kanada	24	23	9	11
Egyéb amerikai államok	45	35	15	6
AUSZTRÁLIA	8	8	2	2
Összesen:	44 575	41 578	34 307	33 163

* A táblázatban kötetszámok szerepelnek.

6. táblázat

Az időszaki kiadványok gyarapodásának megoszlása, megjelenési helyük szerint

Megjelenési hely	Összesen		A külföldön megjelentekből hungarika	
	1965	1966	1965	1966
<i>Kurrens évfolyamok:</i>				
Magyarországon	3 304	3 136		
<i>Külföldön:</i>				
Szovjetunió	72	74	12	8
Szocialista országok	296	298	78	90
Egyéb országok	366	301	90	23
Külföldi összesen	734	673	180	121
Összesen:	4 038	3 809		
<i>Inkurrens évfolyamok:</i>				
Magyarországon	1 193	1 013		
<i>Külföldön:</i>				
Szovjetunió	12	1	8	1
Szocialista országok	21	34	—	6
Egyéb országok	177	247	22	75
Külföldi összesen	210	282	30	82
Összesen:	1 403	1 295		
Mindössze:	5 441	5 104	210	203

A külföldről beérkezett időszaki kiadványokból 1965-ben 22,2 százalék, 1966-ban 21,3 százalék volt hungarika.

A mikrofilmek gyarapodásának megoszlása

	Mű		Mikrofilmkocka	
	1965. évi gyarapodás	1966. évi gyarapodás	1965. évi gyarapodás	1966. évi gyarapodás
<i>Negatív mikrofilmek:</i>				
FM1 — kéziratok	122	66	31 976	21 529
FM2 — régi és ritka nyomtatványok	530	245	22 571	17 433
FM3 — hírlapok és folyóiratok	39	29	414 137	476 200
FM4 — zeneművek	44	2	2 581	161
FM5* — térképek				
FM6 — színházi nyomtatványok	2 604	12 197	16 885	12 446
FM7 — modern nyomtatványok	46	47	7 875	3 558
FM8 — kisnyomtatvány	1 225	—	2 451	—
FM1—FM8 Összesen:	4 610	12 586	498 476	531 327
<i>Pozitív mikrofilmek:</i>				
FM1 — kéziratok	9	—	3 581	—
FM2 — régi és ritka nyomtatványok	21	3	5 616	686
FM3 — hírlapok és folyóiratok	24	11	299 502	191 598
FM4 — zeneművek	6	—	1 554	—
FM5 — térképek				
FM6 — színházi nyomtatványok	576	—	5 576	—
FM7 — modern nyomtatványok	4	10	843	4 566
FM8 — kisnyomtatvány				
FM1—FM8 Összesen:	640	24	316 672	196 850
Negatív és pozitív mikrofilm összesen:	5 250	12 610	815 148	728 177

* 1965-től az FM5 (térkép, plakát) állományi főcsoport szétbontást nyert FM5 (térkép) és FM8 (kisnyomtatvány) főcsoportokra.

a) Címleírás	Teljes értékű feldolgozás		Egyszerűsített feldolgozás		Kiegészítő hozzáírás	
	1965	1966	1965	1966	1965	1966
Könyvfeldolgozó Osztály:						
kötvelepledányok ¹	7 789	7 617	5 052	6 800		
egyéb ²	8 521	9 368				
folytatásos művek					2 200	1 791
Bibliográfiai Osztály:						
MFR			16 085	14 001		
Hírlaptár ³	6 320	778			5 382	5 785*
Kézirattár:						
kurrens	2 518	4 103	1 552	1 255		
rekatalogizálás	1 890	500				
Régi Nyomtatványok Tára:						
antikva és RMK	2 163	3 000				
16. századi külf. röplap	817	400				
Színháztörténeti Tár	2 023	3 000	1 504	1 520		
Térképtár	1 200	1 200				
Zeneműtár	6 060	3 240	837	780		
Kisnyomtatványtár:						
kisnyomtatványok ⁴	2 630	1 810				
csoportos feldolgozású anyag			6 306	5 720		
Mikrofilmtár	328	126			957	1 049
Címleírás összesen:	42 259	35 142	31 336	30 076	8 539	8 625

Hozzáfűzések:

* Ezen kívül még 2026 szórványszám.

(¹) Analízisekkel, melyek szakozásra nem kerülnek, revíziójuk a Bibliográfiai Osztályon történik.

(²) Vétel, csere, ajándék stb. útján beérkező könyvek.

(³) A teljes értékű feldolgozásnál a szakozást, beszámozást és az utalók készítését is beszámítva; a kiegészítő hozzáírásoknál kötetzeti egység kollacionálással együtt számítva.

(⁴) A grafikai plakátok rövid annotációval készülnek.

[8. táblázat folytatása]

b) Szakozás	Teljes értékű feldolgozás		Egyszerűsített feldolgozás	
	1965	1966	1965	1966
Könyvfeldolgozó Osztály:				
kötelesepéldányok ¹	5 797	6 009		
egyéb ²	7 750	9 771		
Bibliográfiai Osztály:				
MFR			16 085	14 001
Színháztörténeti Tár			3 459	126
Térképtár	1 200	1 128		
Zeneműtár	4 127	3 240	759	520
Kisnyomtatványtár:				
— kisnyomtatványok			42 461	28 413
csoportos feldolgozású anyag				11 720*
Szakozás összesen:	18 874	20 148	62 764	54 780

Hozzáfűzések:

* A kurrens anyagon (5720 db) kívül feldolgoztak az 1961—1964-es ömlesztett anyagból 6000 db-ot.

(*) és (²) azonos a címleírásnál levő hozzáfűzéssel.

9. táblázat

A gyűjtemények használata

a) Helyben olvasás	1965	1966
Beiratkozott olvasók száma	11 131	9 761
Az év folyamán kiadott napi olvasójegyek száma	3 427	2 566

b) Olvasótermek forgalma	Olvasók száma		Használt egységek száma	
	1965	1966	1965	1966
Könyvek:				
Általános olvasóterem	43 439	38 645	120 188	126 908
Tudományos olvasóterem	4 003	1 642	15 728	6 653
Időszaki kiadványok:				
Hírlaptár	26 122	24 622	82 817	85 890
Különgyűjtemények:				
Kézirattár	1 352	1 266	19 197	25 425
Kisnyomtatványtár	367	200	147 829	99 446
Mikrofilmtár	1 354	288*	3 733	456*
Régi Nyomtatványok Tára	994	871	5 824	4 202
Színháztörténeti Tár	759	750	83 408	141 614
Térképtár	574	637	12 633	25 191
Zárolt Kiadványok Tára	1 047	884	7 947	5 464
Zeneműtár	2 245	1 793	19 446	14 685
Összesen:	82 256	71 598	518 744	535 394

* Július 25-től szeptember 30-ig és október 15-től december 31-ig szünetelt.

c) Helyben olvasók megoszlása a nagyobb olvasótermekben		Központi olvasóterem	Hírlaptár olvasóterem	Összesen
		szám/százalék	szám/százalék	szám/százalék
Kutatók	1965	8 906/18,8	12 820/49,1	21 726/29,5
	1966	7 062/17,5	11 771/47,8	18 833/29,1
Egyetemi hallgatók	1965	26 898/56,7	6 486/24,8	33 384/45,4
	1966	24 059/59,7	7 053/28,6	31 112/47,9
Egyéb olvasók	1965	11 638/24,5	6 816/26,1	18 454/25,1
	1966	9 166/22,8	5 798/23,6	14 964/23,0
Összesen	1965	47 442	26 122	73 564
	1966	40 287	24 622	64 909

Деятельность Государственной библиотеки им. Сечени в 1965—1966 гг.

В 1965 и 1966 годах деятельность национальной библиотеки продолжала иметь двойной характер, выразившийся в осуществлении повседневных задач и параллельно с этим в продолжении работы реконструкции в большом масштабе. Поскольку библиотека через несколько лет переселится в более крупное здание, позволяющее соединять разбросанные склады в различных зданиях, повышать и поднимать на современный уровень обслуживание читателей, подготовительные работы концентрируются на три основных задачи: ревизия фондов, реконструкция каталогов и составление подсобных библиотек большого масштаба для организуемых специальных читальных залов. Во всех выдвинутых важных областях удалось достичь значительного прогресса и параллельно с этим обеспечить осуществление повседневных задач. В некоторых областях — а в первую очередь в области библиографической работы и охраны фондов — наблюдается увеличение и в количественном отношении.

Комплектование фондов

На комплектование фондов за последние два года расходовали 2,5 миллиона форинтов из имеющейся суммы. Помимо комплектования путем покупок большую роль играл материал, поступивший путем обязательных экземпляров и международного книгообмена. По сравнению с фондом 1964 года к концу 1966 года количественное увеличение полного фонда было 7,1%. Из специальных коллекций особенно возрос фонд Отдела рукописей значительными и ценными, относящимися к Венгрии материалами (письма Лайоша Кошшута и Эндре Ади и т. д.) и Отдела периодики, который приобрел сверх имеющихся уже музейных экземпляров новые серии некоторых венгерских газет и журналов. Значительного прогресса достигли и в подборе и приобретении планируемых на 60 000 томов подсобных библиотек с свободным доступом для новых читальных залов.

Обработка и каталоги

Продолжались работы по реконструкции в основных каталогах библиотеки (алфавитный и систематический). В ходе этого постепенно приближается к завершению удвоение алфавитного каталога а в отношении систематических каталогов временно пришлось сузить перестройку на специальные группы общественных наук. В этой области большие труды были связаны с учетом новейших изменений УДК. В обработке удалось осуществлять обработку на трех ступенях (полная, упрощенная и групповая) и время обработки свести на 16—18 дней.

Хранение, охрана фондов

Катастрофические размеры нехватки помещений временно уменьшались построением и наполнением нового дополнительного хранилища с общей длиной полка в 4300 метров. Безопасности хранилищ и усиленному контролю обращения способствуют новые эффективные мероприятия.

В 1965 г. началась ревизия всего фонда, насчитывающего 4,5 милл. библиотечных единиц. Эта огромная работа означает взятие в руки каждого тома, их контроль на основе топографического дневника и точную запись результатов ревизии. Библиотека проводит эту работу, — требующую основательной теоретической подготовки и большого штата работников — в разделении на 4 года по двухмесячным периодам, посредством временного перераспределения собственных источников рабочей силы. Целью ревизии является точное измерение фондов и пробелов, устранение эвентуальных, обнаруженных в порядке хранилищ недостатков и выделение участков фонда, надлежащих срочному ремонту. Дальнейшей целью является коррекция небольших расхождений между фондом и каталогами. До настоящего времени завершена ревизия 1,5 милл. библиотечных единиц.

В деле охраны фондов значительным достижением можно считать повышение мощности по переплетению книг и съемке микрофильмов.

Количество переплетенных в 1966 г. книг 2 раза больше чем в 1964 г. и сделана съемка микрофильмов почти в два раза больше чем в 1961 г. (всего 567 161 микрофильмовых кадров). Однако, по сравнению с имеющимися повреждениями фондов даже этими результатами не обеспечена максимальная, соответствующая архивальным обязанностям библиотеки охрана фондов.

Обслуживание читателей, справочно-библиографическая работа

Хотя читальные залы библиотеки тесны по сравнению с современными требованиями и иногда дошли до насыщенности, все же наблюдается и в этом области постепенное развитие. Для того, чтобы лучше соответствовать требованиям научного исследования в отношении использования материалов специальных коллекций — в первую очередь старых газет — были установлены требования определенного уровня.

Справочно-библиографический отдел проводил — и в устной и в письменной форме — значительную деятельность как внутри страны, так и для заграницы. Особое внимание уделяли информации иностранных исследователей, пользующихся все в большом числе нашей библиотекой и оказанию библиографических справок.

За последние 2 года организовали 21 выставок. В результате все больше возрастающего иностранного туризма растет число посетителей, в первую очередь туристов в провинциальных библиотеках — исторических памятниках. Число посетителей Библиотеки Хеликон в г. Кестхей насчитывает примерно 100 000 чел. в год.

Библиографическая работа

Важнейшим библиографическим обслуживанием нашей библиотеки является текущий и ретроспективный учет венгерской печатной продукции. В рамках этого каждые два недели регулярно выпускали Венгерскую национальную библиографию и Реперторию венгерских периодических изданий. Был опубликован сводный том на 1964 г. Венгерской национальной библиографии и первые два тома ретроспективной циклической библиографии «Magyar Könyvészet 1945—1960» (с тех пор уже вышел 4. том и 3. том находится в печати, происходит также составление указательного тома). В промежутке времени начались подготовительные работы к учету венгерской книжной продукции за 1921—1944 гг. Вскоре готовый к печати первый том «Старой Венгерской Библиотеки», охватывающий период 1473—1600. Среди специальных библиографий заслуживает внимания библиография графических плакат и гравюр за 1961—1962 гг.

Библиотека принимает участие в разных иностранных библиографических начинаниях, так напр. в работах «Association Internationale des Bibliothèques Musicales» и «Répertoire International des Sources Musicales».

Центральные (междубиблиотечные) обслуживания

В 1965—1966 гг. в библиотеку поступило 1,8 милл. обязательных экземпляров (книги, журналы, мелкопечатные материалы, грампластины вместе); 18,6% этого сохраняет Библиотека им. Сечени, остальное было распределено среди венгерских библиотек. Отдел международного книгообмена поддерживал связь с 400 учреждениями 60 стран. В рамках этого приблизительно 40 000 томов книг и номеров периодических изданий было выслано за границу и столько же получено взамен. Поступивший в рамках обмена материал был распределен среди 120 венгерских учреждений.

Центральный каталог книг и периодических изданий вел учет новых иностранных поступлений в отечественные библиотеки. Регулярно, ежемесячно выпускали в двух отраслях (естествознание и обществоведение) «Сводный бюллетень иностранных книг, поступивших в библиотеки Венгрии» и список «Текущие иностранные периодики в библиотеках Венгрии 1966», указывающий 65 000 местонахождение 16 000 названий.

Междубиблиотечный абонемент принимал более чем 20 000 запросов в год. Приблизительно 10% этих запросов поступил из заграницы. В 1965 году удовлетворили 93,9%, в 1966 году 85,1% поступивших запросов. 36% запросов удовлетворили посредством копий (микрофильм, размножение).

Отдел распределения книг занимается принятием, обработкой и направлением национализированных книг, и за последнее время и излишнего материала отечественных библиотек. Хотя из-за других, предстоящих библиотеке важных задач Отдел временно был отодвинут на задний план и может работать только в сниженном темпе, все таки за последние 2 года распределил среди разных библиотек, передал для международного книгообмена, для отечественной и заграничной продажи почти 500 000 библиотечных единиц. В то же время принимал от венгерских библиотек 174 000 дублетных экземпляров.

Деятельность Центра библиотековедения и методической работы за 1965—1966 гг.

Деятельность Центра библиотековедения и методической работы составляет органическую часть общегосударственных задач национальной библиотеки. В основе его деятельности лежали общие цели развития венгерского библиотечного дела и за прошедшие два года, и поэтому Центр принял участие в работе Министерства просвещения по оформлению пятилетнего плана и библиотечных директив. Для того, чтобы создать предпосылки для этой работы, Центр разработал методику научного перспективного планирования, определил самые важные показатели планирования, обрисовал неотложные задачи и проблемы, связанные с развитием библиотечного дела.

Работа Центра охватывает библиотечное дело в целом; он координирует, оценивает исследовательскую работу в области библиотековедения и предоставляет исследователям возможность на консультацию.

Оформляя и с руководителями касающихся сетей обсуждал систему функций массовых библиотек и на основании этого запланировал новые формы сетевой системы, в первую очередь более современную систему работы сельских библиотек, создал нормы библиотечного строительства, а также принципы и условия работы т. н. клубных библиотек, служащих единими культурными учреждениями маленьких сел. Выдвинулись на передний план работы по оформлению коллекций, служащих более требовательным формам обслуживания (в первую очередь чтению на месте), по возрастающему комплектованию фонда периодических изданий при помощи типовых списков, содействие созданию самостоятельных читальных залов для периодики. Сдвинулся с периферического состояния дело библиотечного обслуживания детей, приступили к развитию самостоятельного библиотечного обслуживания подростков.

В интересах дальнейшего усовершенствования обслуживания и обеспечения специальной литературой центральное место в работе научных и специальных библиотек занял вопрос об урегулировании профиля библиотек, а в массовых библиотеках особенное внимание уделялось активному управлению комплектованием фондов, в первую очередь при помощи текущей библиографии (Новые книги).

Исследование экономичности и эффективности представлял собой одну из самых важных частей работы и в научных и в массовых библиотеках. Для научных и специальных библиотек был подготовлен литературный обзор, и этому способствовало исследовательская работа, относящаяся к оформлению норм по штате, а также разработка системы единой библиотечной статистики.

Развернулась специфическая по своему характеру методическая работа с научными и специальными библиотеками: управление осуществляется не путем непосредственного вмешательства, а содействием Методической рабочей комиссии, создавшейся из членов методических отделов сетевых центров, осуществлением более интенсивного сотрудничества, обменом опыта. Были установлены также другие рабочие комиссии, как напр. рабочая комиссия по библиографии, комиссия по механизации, служащая техническому развитию библиотек, и т. п.

Изменилась деятельность в области подготовки и переподготовки. В педагогических институтах гг. Дебрецен и Сомбатхей был установлен просветительно-библиотечный факультет и вследствие этого в Центре библиотековедения и методической работы прекратилась подготовка просветительных библиотечарей на средней степени. За это была организована подготовка библиотечарей научных и специальных библиотек по 4 отраслям (обществоведение, медицина, техника, сельское хозяйство). Дело переподготовки осталось в сетях. Центр библиотековедения и методической работы устраивает в первую очередь центральные конференции и выполняет библиотечные задачи организуемой Министерством просвещения для библиотечарей и просветителей общегосударственной переподготовки в области идеологии и политики образования.

Справочно-документационная работа Центра библиотековедения и методической работы значительно содействует исследованиям в области библиотековедения. Справочный отдел создал систему библиотековедческой информации на широких началах, сочетающейся деятельностью соответствующих отечественных и зарубежных социалистических учреждений. Центр начал издавать документационные публикации «Gyorstájékoztató a magyar könyvtártudományi szakirodalomról» (Экспрес-информация о венгерской специальной литературе) и «Gyorstájékoztató a külföldi könyvtártudományi irodalomról» (Экспрес информация о зарубежной специальной литературе). Он также регулярно подготавливает к печати «Könyvtári Figyelő», являющийся обзором библиотековедческой литературы.

Управление

Действующая при главном директору коллегия регулярно обсуждал важнейшие, предстоящие библиотеке задачи и принял соответствующие решения. Управление систематически проверяло исполнение решений и планов, кроме этого принимал участие в разработке планов, в координировании деятельности разных отделов, в поддержании отечественных и зарубежных отношений библиотеки и в проведении административных дел. Значительной задачей являлась разработка трехлетней программы библиотеки, касающейся пока не совершаемые, связанные с переселением библиотеки в новое здание задачи.

Хозяйственное управление располагало в 1965 году бюджетом в 17 милл. а в 1966 году 17,8 милл. форинтов. Сверх функциональных расходов значительные суммы были затрачены на возобновление и постройку нового хранилища.

Работа по постройке нового здания библиотеки в бывшей королевской крепости проводилась по планам. Имея в виду основные структурные работы, постройка до 90% может быть считана завершенной. По отношению планов внутреннего оформления здания архитектурам была оказана значительная помощь.

Report on the activity of the National Széchényi Library in the years 1965—1966

The National Library performed also in 1965—1966 a dual task consisting partly of its daily activity, partly of the large scale reconstruction work launched in 1963. In the forthcoming years the library moves into a new and large building where there will be a possibility to unite its stocks so far scattered about in different buildings, and to modernize and intensify its readers' service. Consequently three major zeals should be observed: revision of the holdings, reorganization of the catalogues and compilation of reference libraries to be set up in the special reading rooms. A rapid progress was made in all these three fields of first importance and at the same time the daily tasks have also been done. In the field of bibliography and preservation of the stocks, improvement can be observed.

Acquisition

A sum of 2,5 million Forints was spent on acquiring new units during the two years mentioned. Besides commercial purchases the copyright copies and the material from the International Exchange Service are rather important sources of acquisition. By the end of 1966 the quantitative increase of the total stock surpassed by 7,1% that of 1964. Numerous and precious material of Hungarian concern has enriched the holdings of the Manuscript Collection

(letters of Lajos Kossuth, Endre Ady, etc.) and the Periodicals Department succeeded in acquiring series of old Hungarian newspapers and periodicals in addition to the museum copies already in its possession. The selection and purchase of the works to be added to the open shelf reference libraries planned to hold 60,000 volumes in the new reading rooms advanced also at a very good pace.

Cataloguing and processing works

The reorganization of the library's basic catalogues (subject catalogue and alphabetical one) has been going on. The duplication of the alphabetical service catalogue will soon be finished, the reorganization of the subject catalogue had to be, however, restricted for the time being to the subjects of the social sciences. In this scope the constant observance of the latest changes in the UDC system required also accurate work.

In the processing system a three-stage working method could be realized (total, simplified and by groups) and the time of processing reduced to 16—18 days.

Storage and preservation of stocks

The extreme want of storage space was temporarily bridged by a new supplementary stock of 4,300 shelf running metres. New and efficient orders provide for the security of the stocks and the control of the circulation.

It was in 1965 that the total stock revision of the 4,5 million volume holdings was begun. This work means the handling of every unit, their control on basis of the shelf list and precise written reports on the results of the revision. This work requiring a thorough theoretical preparation and numerous staff will be carried out in four years (yearly in two months periods) and by the temporary regrouping of the collaborators of the library. The revision strives for the precise appraisal of the holdings, for the establishment of the lacks, elimination of the mistakes eventually found in the storing system and the indication of the parts where urgent reparation is needed. A further aim is to eliminate the deviations between the actual stock holdings and the catalogues. So far nearly 1,5 million library units have been revised.

The increase of efficiency in the bindary work and microfilming has greatly contributed to the preservation of the stock.

In 1966 we have had to bind twice as many books as in 1964 and twice as many microfilm reels were prepared as in 1961 (567,161 slides). Considering, however, the damages in the holdings, even these precautions are not enough to fulfill the archival duty of the library.

Information and Readers' Service

Although the reading rooms of the library may be small for the present needs and in certain periods the space has been fully utilized, a little improvement can be observed. In the field of the special collections, first of all the old periodicals, a permission to consult the material has been allotted only in case of a scientific degree and all these for improving the facilities for research work.

The Information Service renders reference service in oral and written form to requests arriving both from Hungary and abroad. Special attention is paid to the adequate information and bibliographical help of the foreign researchers working in an ever increasing number in our library.

In the two years past 21 exhibitions were organized. Due to the growing tourism, our museum libraries in the country are visited by more and more people, first of all by tourists. The number of visitors in the Helikon Library, Keszthely amounts to 100,000 people.

Bibliographical work

The bibliographical work of the library includes the current and retrospective registration of the Hungarian book and periodical production. The *Hungarian National Bibliography* and *Repertory of the Hungarian Periodicals* are the fortnightly published products of this work. The cumulation covering the year 1964 and vols. 1—2 of the retrospective bibliographical

series *Magyar Könyvészet 1945—1960* were published. (Vol. 4. has already appeared, Vol. 3. is under press and the index is being compiled.) Simultaneously preparations have begun to the bibliographical compilation of the Hungarian book production in 1921—1944. The first volume of *Régi Magyar Könyvtár* (Old Hungarian Library) covering the years 1473—1600 will be soon ready for press. As for the special bibliographies, those of the graphical posters and engravings for 1961—62 are important to be mentioned here. Our library contributes to the bibliographical work of several foreign associations, such as the Association Internationale des Bibliothèques Musicales and Répertoire International des Sources Musicales.

Central and inter-library services

In 1965—66 the Copyright Deposit Division received 1,8 million items (books, periodicals, small prints, music records), the 18.6% of these was taken into the library's collection, the rest was distributed among other Hungarian libraries.

The International Exchange Service maintains regular exchange relations with 410 institutions of 58 countries; it forwarded 40 000 items (books, periodical numbers) to foreign countries, in exchange for which approx. the same quantity arrived from abroad. The material received this way was distributed among 120 Hungarian institutions.

The Union Catalogue of foreign books and periodicals has been registering the foreign accessions of the Hungarian libraries. They have issued the important monthly „Accession list of Foreign Publication in Hungary” (in the field of the social and natural sciences) and published the list of „Current Foreign Periodicals in the Hungarian Libraries 1966” indicating 65,000 locations of approx. 16,000 periodicals.

The Inter-library Loan Service received yearly more than 20,000 requests, 10% of which arrived from abroad. In 1965 93.9% and in 1966 85,1% of them could be satisfactorily fulfilled. 36% of the requests was met with reproductions of the original items, such as xerox copies, microfilms.

The Book Distributing Division receives, processes and distributes the duplicate copies of the Hungarian libraries as well as the books gone over to the possession of the state. Though temporarily the work of the Division has slowed and the tasks could be done only at a reduced pace, the Division distributed in the last two years nearly half a million items among different libraries, presented for international exchange purposes and for home and foreign purchase. During the same period 174,000 duplicate copies were taken over from Hungarian libraries.

The activity of the Centre of Library Science and Methodology in 1965—66

The Centre of Library Science and Methodology plays an integral part in the National Library's activity. Its work was determined also in the last two years by the general aims of the Hungarian libraries, the institution vividly participated in working out the plans and principles concerning library science for the 5 years to come. As a preparation the collaborators of the institution worked out the methods of scientific long term planning, determined the most important factors of planning, the urgent tasks and problems of development in the field of librarianship.

The institution co-ordinates and appraises the research work and gives opportunity to the researchers for consultations.

The functions of the public libraries have been discussed and laid down with the help of the leaders of the networks. Conditions of modernization, the principles of library building, operation of the so called club libraries forming unified educational centres in smaller villages have been put down. The collections for reading on the spot which fulfill demands of higher level, the additions of sample indexes to the periodical collection and the formation of separate reading rooms for periodicals are now in the limelight. In the field of the children's library a considerable progress can be observed, the development of the special library service to the grown up youth has also been commenced.

In the interest of the smooth supply with special literature, work has been focussed on the establishment of the field of collection in the scientific and special libraries. As for the public libraries the main task has been the active direction of the accessions first of all on the basis of the bibliography *Új Könyvek*. (New Books)

Economy and efficiency were the main points of the work both in the special and in the public libraries. A special review appeared for the scientific and special libraries and there

was an investigation of the number of staff. An unified method of library statistics was worked out.

The work of the scientific and special libraries has taken a particular character: Direction is exercised by the Methodological Working Committee formed from the members of the methodological sections of the network centres. The exchange of experiences serves a closer co-operation.

Other working committees have also been formed: technical committees for the development of libraries, bibliographical committees, etc.

The character of the training and special training has also changed. In Debrecen and Szombathely in the teachers' training colleges educational library schools were set up, that is why the intermediate public librarian training in the Centre of Library Science and Methodology has ceased. Instead of it there is a specialized training for scientific and special librarians with four branches: social and medical sciences, technical and agricultural. The extension training remains the task of the networks, whereas the Centre for Library Science and Methodology organizes conferences and acts as a centre for extension training in ideology and cultural policy for librarians and adult educators all over the country, organized by the Ministry of Education.

The research work in librarianship is greatly supported by the documentational activity of the Centre for Library Science and Methodology and by its Bulletin. A wide-range system of information in library science has been developed by the Department of Information which co-ordinates its activity with those of the similar institutions in Hungary and abroad. The "Express Information of Hungarian and Foreign Literature on Library Science and Documentation" has been launched. The library science journal "Könyvtári Figyelő" (Library Review) have been published also by this institution.

Administration

The administrative body acting next to the director has regularly discussed the tasks to be complied with and has passed its resolutions. The Department of Administration has been in charge of controlling the fulfillment of the plans and resolutions, took an active part in drawing up the plans, in co-ordinating the activity of the departments, in keeping up the home and foreign relations of the library, as well as in dealing with the administration. The drawing up of a three years program for the completion of the tasks in connection with the moving into the new home of the library, was of first importance.

In 1965 the library disposed of a 17 million forints and in 1966 of a 17.8 million forints budget. Besides the working costs considerable sums could be spent to renewal and to the building up of the new storage house. The construction of the new home of the library in the once royal castle in Buda has been going on as planned. Considerable assistance has been rendered by the experts of the library to the designers of interior setting.